

'בעל שם טוב על התורה'

פרשת קדושים

"כיון שרואה דברי נבלה בחבירו, ידע שיש בו בעצמו גם כן מעין דבר זה, שיש עליו דינים ומקטריגים, וכשימצא זכות לחבירו יהיה גם עליו זכות.
ובאמת זה נסיון גדול, כי קבלנו שאין נגזר על אדם שום גזר דין, אלא אם כן הוא פוסק בעצמו כן, ובוודאי לא יפסוק על עצמו, אלא מראין לו אדם שעשה עבירה מעין מלאכתו, מלאכת עבירה שלו, והוא פוסק עליו את הדין, וחותרם זה הדין על עצמו ר"ל"

קטע מתוך מאמר ד' - כתבי הבעש"ט

..."אמר הרב הקדוש בעל שם טוב שאין במציאות שיהי' אדם רואה לאחד עובר עבירה אלא אם כן יש בו שמץ מנהו מאותו עבירה או דוגמתה"...
..."פעם אחת ראה הבעש"ט באחד שחילל שבת ופשפש בעצמו ומצא ששימש עם צורבא מרבנן, היינו חילול שבת כי נקרא שבת".

'תולדות יעקב' יוסף

פרשת וישב

ונבאר זה דשמעתי בשם מורי מוסר פרטי הכולל הכל, אם ירצה אדם לגנות שום ברי' או אדם, יגנה את עצמו, ואם ירצה לשבח שום אדם, ישבח יותר להשם יתברך וכל, ודפח"ח.
הגם כי דבריו מבוארים מכל מקום נזכר לעיל לזכור פרט אחד מלתא בטעמא דבארתי שויתי ה' לנגדי תמיד, גם שהוא נגדיית ביטול תורה או תפלה, או שרואה דבר מכוער בחבירו, יתן דעתו שהכל הוא מהשם יתברך לתועלתו, שיראה לתקן ולהטיב מעשיו, כמו ששמעתי מן מוהר"ן, שהוא כלל גדול שלא יבלבל אותו שום ביטול, כי האדם יראה את עצמו כאלו בשבילו נברא העולם, ואם היה יחידי בעולם היה סובר שהוא צדיק וחסיד ישר ונאמן, מה שאין כן עתה שרואה דבר מכוער בחבירו יבין בדעתו שיש בו שמץ מנהו, וכאשר שמעתי בשם הרב מוהר"ל כי גמ(ו)ר חסיד פסו אמונים ודפח"ח. א"כ כל גנות שירצה לגנות חבירו יתלה בעצמו כאמור, ובזה יקיים ואהבת לרעך כמוך שהוא כלל גדול בתורה.

קונטרס אחרון

שלא ללמוד חוב על בני עולם רק שיכנס ברחמים, וילמד זכות על כולם, גם שרואה דבר כעירות מחבירו ירגיש שהוא לטובתו, שיבחין בעצמו שיש בו שמץ מנהו וישוב תשובה ממנה גם במחשבה וזה טובתו, שאלו היה יחיד היה סובר שהוא חסיד, מה שאין כן עתה.

'הכשרת האברכים' רבי קלונמוס קלמיש שפירא

פרק ב'

"בראשונה, הנפש נפעלת מן העולם, ועל ידי חמישה חושים נפעלת. ואלו הן: ראייה, שמיעה, ריח, טעם ומישוש. האיש הממשמש בדבר ויודע ששלג הוא מפני שקר, התפעלות היא, כי לא את הקור אשר בשלג הוא מרגיש במשמוש, רק את קור ידו שנגע בהשלג הוא מרגיש, זאת אומרת שחלק ידו נתפעל ונתקרר, והתפעלות זו עולה עד המוח ועד הנפש השורה עליו, וכשתרב הקור יותר אז נתפעל יותר ומזדעזע כולו. גם את אשר יראה האדם לא את אשר יראה חוץ ממנו מוחו ונפשו מרגיש, רק את הצורה המצטיירת בתוך עומק עינו על רשת העין, מרגיש, כנודע. היינו שנתפעלו אבריו מוחו ונפשו מן העולם בקור או בצורה. וזאת הוא יודע, ובזה יודע הוא מן דברי העולם אשר מחוצה לו המעוררים את התפעלותו זו. וכשאור גדול לפניו אז גם אחר שהעבירו אותו מלפניו, רואהו, והוא מפני ההתפעלות הגדולה שנשארה בו עוד איזה זמן. וכן הוא גם בחוש השמיעה, והטעם והריח, בכולם, על ידי התפעלות אשר יתפעלו עור האוזן, החיך והאף, עד המוח והנפש הם נודעים. ואף שאומרת הגמרא בריח שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף, מכל מקום לא יכחיש שום איש לומר שמי שחוטמו מקולקל לא יריח, הריח בא מן ההתפעלות המתחלת באף ונגמרת בנפש רק שאין לגוף שום הנאה מן התפעלות זו כמו מן אכילה, רק לנשמה. ועל ידי החמישה חושים נודע האיש מן העולם, ואז אחר שיודע מן העולם יכול הוא גם לפעול לעשות ולדבר בעולם את הנחוץ לו ואת אשר רוצה. ולולא החמישה חושים אשר נפעל האיש בראשונה מן הדבר שרואה, ממש ומריח, ומן הקול ששומע חוץ ממנו, לא היה יודע שישנם דברים אלו בעולם ולא היה יכול גם לפעול בהם.

ולא רק את הדבר אשר בעולם נודע לו בהתפעלותו, רק גם ניצוץ מנפשו הנעלמה בקרבו נודע ומתגלה לו על ידי זה. כי לא מזולתו לבד נפשו של האדם נעלמה ורק בפעולותיה מתגלה, אך גם לו לאדם עצמו, ולא ידע האיש שיש לו חלק נפש השומעת זולת בשעה שנפעל מאיזה קול ששומע, ולא ידע שיש לו נפש המתגלה בחוש המישוש זולת בשעה שממשש, וכל נפשו בכלל מתגלה לו רק בשעה שפועלת.

כן הוא בפעולות הנפש המתפעלת מן העולם, וכן הוא בפעולותיה הפועלת בעולם, כאשר מניע האיש בכח איזה דבר וכדומה או מתחכם באיזה דבר, על ידי כח גבורתו או חכמת נפשו מתגלים לו בשעה זו. אבל כיון שרק לצורך תשמיש דבר מדברי העולם פעולתו, הן בפעולות שהאיש נפעל מן העולם והן באלו שפועל בעולם, ורק לצורך דבר ההוא מדברי העולם, כמידתו אף כצורתו מן הנפש מתגלה, וכל עיקר המכוון בפעולות האלו הוא הדבר מדברי העולם, למשש את הדבר ולדעת אם שלג הוא או אש הוא, וכן לשמוע את הקול ולהכיר קולו של מי הוא, את הדבר לראות ולהכיר מה הוא שולחן או דבר אחר, לכן כל דיברת בני האדם בפעולות כאלו לא מהנפעל בקרב האיש הוא רק מן דבר של העולם אשר סבב את הפעולה, ששמע את הקול וראה או מישש את השלג והשולחן עד שגם האיש המתפעל בעצמו מטעם זה אינו מרגיש שום פעולה בקרבו רק את הדבר שמחוצה לו שגרם את הפעולה, את הקול ואת האש.

ואפשר שכיון שמקטנותו האדם מכוון ומייחד את חושי ופעולותיו למטרה זו איך לבוא בנגיעה עם העולם, להיודע ממנו ולפעול בו, לכן חושי הורגלו מקטנותם להתבטל אל דברי העולם עד שנקלשה פעולתם בקרבו, ואינו מרגיש את הנפעל בקרבו רק את הדבר אשר עולה לו בפעולתו זו, ששמע את הקול וראה השולחן, אף שנפשו נתפעלה עתה והיא כל עיקר ידיעתו בפעולתו הזאת. כן הוא בנפעלות וכן הוא גם בהפעולות, כשהאיש הוא הפועל שבא לנענע את השולחן למשל, רק תנועת השולחן מטרתו, ואליה כל דעתו ורצונו בטלים, לכן אינו מרגיש בפעולתו את

הנעשה בקרב נפשו עתה. ואפילו עם עבודתו קשה, שאחר כך מרגיש כבר בעצמו שנפשו פעלה פעולה רבה עד כי חלק מכוח נפשו יצא ממנו, ומכל מקום בשעת העשיה אינו מרגיש מאומה מפעולות נפשו, ואחריה רק אפיסת וחיסרון כוח מהנפש מרגיש ולא יותר".

פרשת נח – שיחה ו' ליקוטי שיחות חלק יו"ד

וכמו שישנה הוראה בפרשתנו בנוגע לזהירות, בלשון, על דרך זה יש ללמוד מפרשה זו עוד הוראה- בשייכות לזהירות בראיה. שם יפת נזהרו, בתכלית הזהירות, מלראות "ערות אביהם"- "וילכו אחורנית וגו' ופניהם אחורנית וערות אביהם לא ראו", ושכר זהירות זו מדגיש גודלה וערכה. "ברוך ד' אלוקי שם ויהי כנען וגו'", אמנם בסיפור הנ"ל צריך לבאר:

אחרי שהכתוב אומר שהלכו באופן של "ופניהם אחורנית" הרי מזה מובן שלא ראו ערות אביהם (שהרי פניהם אחורנית) מה מוסיף בתיבות "וערות אביהם לא ראו"? ועל כן צריך לומר שהכתוב מחדש בזה ענין ומעלה מיוחדת בהנהגת שם ויפת, אשר מתיבות הקודמות ("ופניהם אחורנית") לא היינו יודעים זה.

ויובן זה בהקדים תורתו של הבעש"ט, שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה ש(דוגמת) אותו הרע נמצא בו בעצמו. וכמו אדם המביט בראי אם פניו נקיים, אינו רואה במראה שום דופי אבל אם הוא רואה לכלוך וכתם בראי, אין זה אלא משום שפניו מטונפין.

ולכאורה מהו ההכרח שראיית הרע בזולתו הוא בבחינת דמות ו'מראה' של הרע שבהרואה. למה לא תתכן מציאות כזו שבאמת ישנו הרע הנראה רק בחברו והוא עצמו משולל מזה?

והביאור בזה: כל מאורע שבעולם הוא בהשגחה פרטית. וכן גם במאורע זה (שהוא רואה רע בזולתו) אין זה במקרה חס ושלום, אלא דבר שהזמינו לו מלמעלה. ומכיוון שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחר לבטלה, הרי אי אפשר לומר שמלמעלה יביאוהו לידי ראיית רע במישהו לשווא- אלא שבדאי יש בזה הוראה והודעה והיא- שהרע נמצא ברואה עצמו ועליו לתקנו.

אמנם עדיין יש להקשות, תפקידו של איש הישראלי, הוא לא רק לפעול זיכוך ועלי' בעצמו, אלא גם לפעול בחברו, וכמו שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ואפילו מאה פעמים ועל כן, מי יאמר שהכוונה בזה שמלמעלה הראוהו את הרע של זולתו הוא בכדי שיראה ויוודע שאותו הרע נמצא בו ואשר עליו לבארו. הרי יתכן לומר כפשוטו, שהכוונה באמת היא להראותו את הרע של חברו, בכדי שהוא, הרואה, יוכיחו ויעזור לו לתקן ולהטיב דרכו?

יתירה מזו, כמדובר כמה פעמים בני ישראל אינם בבחינת אמצעי שעל ידם תושלם הכוונה העליונה בענין אחר, דהיינו שנאמר שתכלית הכוונה נמצאת בענין שמחוץ להם כמו כל שאר ענייני הבריאה, כולל עולמות עליונים, שאין הם עצמם תכלית בריאתם, אלא "בשביל ישראל ובשביל התורה". אלא שבני ישראל עצמם הם תכלית הכוונה. וכמו שהוא בנוגע כללות ישראל, כן הוא בנוגע לכל אחד מהם בפרט, לא יתכן לומר שיהודי אחד רק ישמש אמצעי ליהודי חבירו כי תכלית הכוונה הוא גם בכל אחד ואחד במיוחד.

ומוכן מזה אשר אי אפשר גם לומר שזה שמראין מלמעלה את החסרונות של האחד הריהו רק לטובת השני הרואה, אם לא שתצמח מזה תועלת לבעל החיסרון עצמו. דהיינו ע"י שהראשון יוכיח וישתדל לתקנו ולבער את הרע שבו. ומכיוון שכן, שבכל אופן מוכרחים לומר שתכלית בזה שהרע שבהזולת נראה לו הוא בכדי שיתקנו מהיכא תיתי להכריח שזה שרואה את הרע אינו אלא כמביט בראי, שמראין לו את הרע שלו בדמותו של חברו?

ועל דרך שהוא בשייכות לענין הדיבור כמו כן בנוגע לראיה. כאשר שומע שאיש מישראל עשה דבר בלתי הגון חס ושלום, החובה בזה לראות את ההלכה למעשה שבעניין. דהיינו רק מה שנוגע לזה שהוא (הרואה) צריך לעשות לתקן. להוכיח אותו ולהחזירו למוטב. על כל פנים זה צריך להיות עיקר הראיה. אמנם, אם בעת ששומע מהלא טוב של זולתו הרי הוא רואה לא את ההוראה למעשה המכוונת לו, אלא שהוא רואה רעתו של חברו, על כל פנים זה מודגש אצלו, זאת אומרת שמרגיש לא מצדו לתקנו כי אם איך שיש מציאות רע בזולתו - הרי זה ראייה מוכחת ש"פניו מטונפין", שהלא טוב שרואה בזולתו הוא ראי של הלא טוב שלו.

זאת אומרת, מכיוון שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחר לבטלה (כנ"ל), שבכל פרט שהוא רואה ישנה הוראה מיוחדת לו, הרי מובן שבנידון שלנו הוראה כפולה היא לו.

זה שמראין לו מלמעלה שיש בחבירו ענין הזקוק לתיקון, הרי זו הוראה שעליו להתעסק עמו בכדי לתקנו. וזה שמראים לו ענין של רע - זוהי הוראה שהרע נמצא בו והוא צריך לתקן את עצמו. שאם הוא בעצמו היה במדרגת צדיק, על כל פנים בפרט זה אזי לא היה רואה ומדגיש בזה את הרע כנ"ל.

בזה יבואר מה שהכתוב מוסיף "וערות אביהם לא ראו" אף שלכאורה זה מובן מהנאמר קודם "ופניהם אחורנית", הכוונה בזה להדגיש אשר לא זו בלבד שהם (שם ויפת) לא ראו "ערות אביהם" במובן גשמי, לפי "שפניהם אחורנית", אלא עוד יותר, שלא ראו ולא הרגישו ענין של ערוה וחיסרון אצל אביהם. הרגשתם התרכזה כולה בזה שהם צריכים לעשות - לכסות את אביהם. אבל ערות אביהם בפני עצמה לא ראו.

ובזה גופא יובן למה נשתנו שם ויפת מאחיהם השלישי, חם. הם לא ראו אבל בחם נאמר "וירא חם", והוא מצד השינוי במהותם ומדרגתם. "חם אבי כנען", מכיון שהרע היה בו בעצמו כי חם ענינו חמימות שמקו השמאל לכן ראה בנח את הלא טוב של "וישת גו' וישכר גו'", שגם זה הוא ענין של חמימות, אע"ג (למרות) שהחמימות של חם היא בציור דק יותר מחמימות זו שראה והתבטאה בזה מפני שבדקות עכ"פ היתה זאת בו. משא"כ שם ויפת, שהם מקו הימין וקו האמצעי, אצלם הרע הזה מושלל הוא, ואינו אפילו בדקות, ודקות דדקות. וכשבעצמם נקיים לגמרי מרע זה, אז אינם רואים אותו גם בזולת, והם רואים ויודעים רק את העבודה המוטלת עליהם בזה.

וזוהי ההוראה לכל אחד מאיתנו, בעת ששומעים או רואים איזה דבר לא טוב על איש מישראל, הרי לבד זאת שאסור לדבר ולספר מזה לאחרים, ולא כמו שעשה חם, שלא הסתפק בזה שהוא ראה את הרע, אלא שעוד הודיע את זה לאחרים "ויגד לשני אחיו בחוץ", אלא עוד יותר מזה, שאין להרהר אפילו במחשבה מהרע של הזולת. צריך להתבונן מה לעשות בזה, איך להוכיחו באופן הראוי ולתקנו, ובה בשעה גם לבקש עצה וכל מיני השתדלות שלא יראה את הרע של חברו ואפילו בעת ההתעסקות עמו.

וכשמתנהגים והולכים בדרך זו של שם ויפת אז זוכים להבטחת הברכה: "ברוך ד' אלקי שם ויהי כנען וגו'" וגם "יפת אלוקים ליפת וישכון באהלי שם וגו'". זוכים להיות כלים לתורה שהכלי לתורה הוא השלום, עד שזוכים להשראת השכינה שהיא "באהלי שם" בבנין בית השלישי ע"י אחדות ואהבת ישראל, ובקרוב ממש.

הנהגת בריאות הנפש לרמב"ם

ויוזע לאדוני ה' יאריך ימיו, כי ההפעליות הנפשיות ישנו הגוף שינויים גדולים, מבוארים, נראים לכל, ויעיד על זה. תראה אדם חזק הבנין וקולו חזק וערב, ואור פניו מבריק. וכאשר יבא לו פתאום דבר שימאסהו מיאוס גדול, יפלו פניו מיד, ויסור זהרם, ואור פניו ישונה וקומתו תשפל, וקולו יהיה צרוד ודק. ואם ירצה להרים קולו בכל כוחו, לא יוכל, ויחלש כוחו, ולפעמים יהיה נרעד מרוב חולשה, וגידיו הדופקים יקטנו ויחלשו, וישתנו עיניו ויכבדו עליו עפעפיו מהניעם, ויתקרר שטח גופו, ותאבד תאות המאכל. סבת כל האותות - העמיק והכנס החום הטבעי והדם אל תוך [פנים] הגוף. ובהפך מזה תראה האדם חלוש הגוף ומשונה המראה וקולו דק, וכאשר יבא לו דבר [ש]ישמחהו שמחה גדולה, תראה אותו יחזק גופו [וירום] קולו, ויאירו פניו ותמהר תנועתו, ויחזקו ויגדילו גידיו הדופקים, ויתחמם שטח גופו ותיראה השמחה והגילה בפניו ובעפעפיו. ועניניו מבוארים מאד, [עד שלא יוכל לכסותה], ואין צריך עיון להכיר. וסבת אלה המקרים כולם - תנועת החום הטבעי והדם אל שטח הגוף.

וכן עניני בעלי הפחד והתקוה והתוחלת [הבטחון והשלוח] ידועים, וכן עניני התנועה בכל מחשבותיו, [הנואש] והמצליח מבוארים. כי פעמים מגיע האדם [הנואש] מיגונו לרע מזלו, עד שלא יראה למיעוט כח הראיה ועכירותו. ואולם המצליח יוסיף מאור עיניו תוספה מבוארת, עד משידמה, כי אור האויר הוסיף וגדל, וזה הענין מבואר, אין צריך להאריך בו. ובעבור זה צו הרופאים להשיגו בתנועות הנפשיות ולהסתכל בהם תמיד, ושיכוונו להשוותן בעת הבריאות ובכל חולי, ולא יקדימו להן הנהגה אחרת בשום פנים. ויחשוב הרופא, כי כל חולה - לבו צר, וכל בריא - רחב הנפש. ולכן יסלק מעליו ההפעליות הנפשיות, המביאות לקוצר רוח, כי בזה תיארך בריאות הבריא, והוא הקודם ברפואת כל חולה, וכל שכן אם היה חוליו מיוחד בכוחות הנפש ובכליהם, כחולי אשר בטרפשא או במוח [בעלי המחשבות העכורות והמלנכוליאה]. כי ההשגחה בתנועות הנפשיות באלה צריכה יותר. וכן כל מי שיגבר עליו הדם, הדמיון והמחשבה הארוכה ובריחת החברה, מה שלא היה משפטו לברוח ממנה, או שירחיק האדם מה שהיה מקרבו קודם לכן, כגון תענוגים, אלה כולם יקדים הרופא דבר לפני תיקון עניני נפשותם, בהסירו אלו ההפעליות.

ואולם הרופא באשר הוא רופא, לא יחפש ולא ישפוט מלאכת ידיעת חכמתו לדחות אלו ההפעליות. ואמנם [אפשר ש] יושגו אלו העניינים מן הפילוסופיה העיונית והמוסרים התוריים. כי הפילוסופים, כאשר עשו ספרים במיני החכמות, כן חברו ספרים רבים בתיקון המדות ומוסרי הנפש, ולהקנות מדות נכבדות, עד שלא יבואו מהן כי אם פעולות טובות. והזהירו מפחיתות המדות, ולימדו דרך להסירן מהנפש כל מי שימצא בנפשו [מאותה] המדה הרעה, עד שיסיר הקנין ההוא המביא לכל הרעות. וכן המוסרים התוריים [התוכחות] והדינים, הלקוחים מן הנביאים [ע"ה], מנבואתם וטבעיהם [או מהאחרונים] וידיעת הנהגותיהם הטובות, יועילו לתקן מדות הנפש, עד שתגיע להם התכונה הנכבדת, [עד] שלא יבואו ממנה כי אם פעולות טובות.

ולזה לא תמצא אלו ההפעליות שיעשו שינוי גדול, כי אם לפחותי העם, [לאלה] אשר אין להם חכמה [וידיעת] המדות הפילוסופיות ולא במוסרים התוריים, כקטנים וכשוטים מן העם. כי אלה למורך נפשם יבהלו ויפחדו, ותמצאם, כאשר יגיע אליהם הנזק או תבוא אליהם צרה מצרות הזמן [העולם], ירבה פחדם ויצערו ויבכו ויטפחו על פניהם, ויכו החזה שלהם. ואפשר, כי פעמים יגדל עליו הדבר עד שימות [האדם] הפחות ההוא פתאום או אחר זמן, לפי מה ששיגהו מן היגון והאנחה. וכן כאשר יבאו לאלה [בני אדם] הפחותים טובה מטובות הזמן [העולם], תגדל שמחתם בזה ויחשוב [האדם] הפחות ההוא למיעוט מוסר נפשו כי השיג טובה גדולה, ויוסיף להתאוות ולהתפאר ברוב מה שהשיג מהתענוג, [ויתחמם בן] וירבה צחקו ושמחתו עד שקצתם ימותו מגודל השמחה, כיון שנתכת ונמסה הרוח לרוב נטותה לחוץ פתאום, כמו שזכר גאלינוס. וסבת כל זה רכות הנפש וסכלותה באמיתת הדברים.

ואולם, הלומדים והלוקחים מדות הפילוסופיה ומוסרי התורה [והתוכחות], הם יקנו לנפשם גבורה והם הגבורים באמת, עד שלא תשתנה נפשם ולא תתפעל, כי אם מעט מזער. וכל מה שהיה האדם יותר לוקח מוסר, יתפעל יותר מעט בשני הענינים יחד, ר"ל בענין [ביום] הטובה ובענין [וביום] הרעה, עד שאם ישיג טובה גדולה מטובות העולם - והם אשר יקראום הפילוסופים הטובות המדומות - [לא יתחמם בה] ולא יגדל זה בעיניו ויחשוב לאין הטובות ההן. וכן כאשר יבוא לו נזק גדול וצרה מצרות הזמן [העולם] - והם אשר יקראום הפילוסופים הצרות המדומות - לא יבהל ולא יפחד ויסבלם סבל טוב.

ואולם הגיע לאדם זאת התכונה בנפשו, בהסתכלות באמתת הדברים וידיעת טבעי המציאות, כי הגדולה שבטובות העולם לא תתמיד עם האדם כל ימיו, [ש] הוא ענין פחות מאד, בעבור כי הוא דבר כלה ונפסד בהגיע קץ האדם. [כי מה יהיה לאדם] אשר ימות כשאר בעלי חיים? וכן הגדולה שברעות העולם. כשיסתכל במות, אשר אי אפשר להנצל ממנו, הנה הרעה ההיא קטנה מרעת המות בלי ספק. ולזה ימעט השינוי לזאת הרעה, כי היא למטה מהרעה, אשר אי אפשר בלעדיה.

וכדין והאמת קראו הפילוסופים טובות העולם ורעותיו - טובות מדומות או רעות מדומות. כי כמה טובות מטובותיו ידמה ויחשוב שהן טובות והן רעות באמת, וכמה מדעותיו ידמה שהן רעות והן טובות באמת. למשל, כמה פעמים קבץ האדם ממון רב והשיג לגדולה ומלכות גדולה, והיה הדבר ההוא סבה להפסד גופו ואבדת נפשו בקנותו [בהרגילו את נפשו ב] מדות מגונות וקיצור ימיו ו[בהת]רחקו מהשם ית', אשר הדבקות בו היא הטובה האמיתית [והנצחית לעד] וכמה פעמים נורש העשיר ומלך אבד מלכותו, והיה הדבר ההוא [סבה] לתקן גופו ולהשלים נפשו במדות נכבדות, ולהאריך ימיו ולקרבו אל השם בוראו, ולדביקה בו [בעבודתו] אשר היא לו הטובה הנצחית לעד! ואולם אמר העבד, יאריכו ימיו או יקצרו, כי כן היא דעת הרופאים והפילוסופים וקצת בעלי התורות שקדמו לדת הישמעאלים.

ובכלל, רוב מה שיאמר [שיחשוב] העם שהוא טובה, הוא רעה באמת, ורוב מה שיחשבו שיהיה רעה, הוא טובה באמת, ואין כונת זה המאמר לבאר אמתת אלו הענינים ולפרש אותם או ללמד דרכיהם, כי כבר חובר בזה הרבה בכל זמן ובכל אומה חכמה שתעיין בחכמות העיוניות.

ואולם רמז העבד זה הרמז, [כדי] לעורר ולהרגיל הנפש לקבל מעט במיעוט ההתפעלות בהסתכלו בספרי - המדות ההם ובמוסרי התורות והתוכחות והדינים, אשר אמרו אותם המשכילים, עד שתתחזק הנפש ותכיר ותדע האמת שהיא אמת והבטל שהוא בטל, וימעטו ההתפעלויות בנפשו, ותהיה נעדרת מחשבתו הרעה, ותסור התבודדותו ו[הת]רחקו[ות]ו [מן] החברה, ותרחב הנפש, עד היות נפשו באיזה טבע שתהיה. ובכאן ההסתכלות [גרידא] טובה מאד, ימעטו בו המחשבות הרעות והיגונות והאנחות, ואפשר שיבטלו לגמרי, כאשר ישים זאת ההסתכלות נגד עין שכלו. וזה, כי כל מה שיחשוב האדם ויכאב למחשבתו, ויחדש לו יגון ואנחה ואבל, לא ימנע זה מהיות אחד משני דברים : א) או שיחשוב בדבר שעבר, כמו שיחשוב במה שעבר עליו, כאבידת ממון [ש]היה אצלו, או מיתת אדם, [ש]יכאב לבו עליו; ב.) או שיחשוב בענינים [ה] עתידיים ליפול, ויפחד שיבוא, כמי שיחשוב וידמה שיפול עליו נזק מהנזקים. וידוע עם הסתכלות השכלית, כי המחשבה במה שהלך ועבר לא תועיל כלום בשום ענין, והאבל והיגון על הענינים שעברו הם מפעולות חסרי השכל. ואין הפרש בין האדם שיתאונן בעבור ממון שאבד והדומה לו, או שיתאונן בעבור היותו אדם ולא מלאך או כוכב והדומה לזה מהמחשבות הנמנעות.

ואמנם, המחשבה המביאה לקוצר הנפש [הרוח], במה שיפול ויבוא בעתיד, ראוי להניחה גם כן בזה ההשתכלות: כי כל מה שיפחד האדם שיפול עליו, הוא מצד [מכה] האפשר. אפשר שיהיה ואפשר שלא יהיה. וכמו שיכאב [וידאג] שמה יהיה מה שפחד ממנו, כן ראוי, שירחיב נפשו בבטחון השם ית'. ובזאת ההסכמה אפשר שיבוא ההפך [מ]מה שפחד שיבוא עליו. כי מה שפחד שיבוא עליו וגם הפכו - שניהם אפשריים [שניהם בגדר האפשרות]. זה הוא שיעור מה שראה העבד שהוא צריך אליו בזה השער.

ספר הליקוטים לרבי משה חיים דוד ואלי

רוח איש – עיקר הגורם של המחלה

בענין החולאים הבאים אל בני אדם, דע כי רובם מחולי הרוח כי הוא העיקר, והגוף הוא הטפל. וכל הרופא החכם בבאו אצל החולה, יחקור על הדאגות, וישתדל להשקיט המית הרוח, או להרחיב את קמיטותו שיוכל להתפשט בכל הגוף בסדר ובשקט כראוי, כי מזה הרפואה העיקרית, כענין שנאמר "רוח איש יכלכל מחללו ורוח נכאה מי ישאנה". ולכן ידרוש הרופא החכם, אם הדאגה על דבר המותר, יתירנה ותהיה עיקר רפואתו. ואם היא על דבר האסור, יסיחנה מדעתו של החולה בדברים טובים ובדברי ניחומים. ועיקר הכל – לא יקביל פני החולה כי אם בסבר פנים יפות, ויעשה עיקר רפואתו אל הרוח, כי בנקל יעביר רעה מן הבשר שהוא הטפל. והראיה על זה שהכל תלוי ברוח, תראה בלידת בנימין שאמרה המילדת לרחל בהקשותה בלדתה "אל תיראי כי גם זה לך בן" ועשתה בחכמה כדי שבשמחת הרוח יתפשטו הכוחות אל הרחם ותלד בנקל. אבל לא הועילה, לפי שאיחרה בהסכמת הבורא, שהרי היתה גוססת. וזהו ענין הסמיכות "אל תיראי כי גם זה לך בן" ותכף סמיך ליה "ויהי בצאת נפשה כי מתה", כלומר המילדת עשתה בחכמה, אבל לא הועילה לפי שהיה "בצאת נפשה". גם תראה הענין עצמו בכלתו של עלי שהיה שם האיחור של הבשורה טובה בהסכמת הבורא, כי נגזרה עליה מיתה, כענין שנאמר "ובעת מותה ותדברנה הנצבות עליה אל תיראי כי בן ילדת" אבל מפני האיחור לא הועילו כלום ולא ענתה ולא שתה לבה. ואם כן הרופא כשבא אצל החולה ישאל ז' חקירות: א' – מה יש לו, ב' – ועל מה יש לו, ג' – הזמן שיש לו, ד' – אם עושה צרכיו כראוי, ה' – מה מאכלו, ו' – מה מלאכתו, ז' – ומה דאגתו – ואחרון אחרון חביב, כי על ידי זה בלבד יש לרפאות חולאים קשים ורעים, ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה.

עיקר הרפואה תלוי ברפואת הרוח ולא הגוף

גם ראייה ברורה לענין אמרנו שהכל תלוי ברפואת הרוח ובבריאותו, תראה מאלה שלוי עולם סובאי יין וזוללי בשר, שריבוי אכילה ושתייה אינה מזיקה להם כלום, מפני שלבם בריא להם כאולם, והרוח השמח הוא שגובר על כל ההזיקות ומתקן כל הקלקולים. והפך לזה תראה באלו נשברי לב ואניני הדעת, שאם לא ישמרו את חקם בענין האכילה ושתייה ושאר ה' דברים הנקראים בלתי טבעיים, מיד יחלו ויחלשו. ולכן הרפואה העיקרית של אלו תלויה ברוח ולא בבשר, ואסיא דמגן ומגן שויא בלי ספק- אותו הרופא שיעסוק באלו ברפואת הגוף בלבד, ולא יעשה העיקר רפואת הרוח, לחזקו ולאמצו ולשמחו שיתרחב ויתפשט בכל הגוף וירם ראש ויורץ להשלים עסקיו, כענין שאמר דוד המלך עליו השלום בעת צרותיו "דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי, שהוא מובן יפה במה שפירשנו. והפך לזה, הרפואה של רוב התחלואים הבאים לאלו קלי הראש השמחים תמיד ועושים כל ימיהם כחגים, בהיותם מפני הרוח הבועט ומתפשט ומתרחב בהם יותר מדי, לפיכך רפואתם תלויה באסור את רוחם, או בדברים המעציבים, או בסמים המעצרים והקושרים את הרוח, והאופי"ו בראש כלם. כלל העולה – מה שאמרנו למעלה ש"חיי בשרים לב מרפא", והרופא החכם והחסיד טוב אשר יאחוז בזה כי הוא העיקר ורפואת הגוף טפלה לו, ואם יתנהג בזה כראוי מובטח לו שיעלו בידו מעשים של רפואות כל כך טובים ויפים ומתקנים, עד שיהיו דומים לנסים ונפלאות, ויאמרו הכל שמדעת קונו יש בו, כי הנה הרופאים ההולכים בחשך ומרעה אל רעה יצאו, הם אשר עוסקים ברפואת הגוף בלבד, ואינם חוששים כלום לרפואת הרוח, והחכם עיניו בראשו וכל אשר יעשה יצליח.

בענין מ"ש "שמועה טובה תדשן עצם" וכן להפך "שמועה רעה תיבש גרם" נראה שהיה ראוי לומר: אכילה טובה או אכילה רעה, כי ממנה האדם שמן או רזה. אלא ודאי האמת הוא, שאין בריאותו של אדם ומשמן בשרו תלויים באכילתו ושתייתו, שהרי מי שרוחו נכאה ונפשו עגומה, אפילו יאכל כל המעדנים והמשמנים שבעולם, לא ירויח כלום, ויהיה תמיד דל וכחוש. והטעם הוא, לפי שהכל תלוי ברוח העומד בלב, שאם יקבל את אורותיו בריח ובריבוי, אז יבriא הגוף וישמח ויחזק ואפילו מרגע לרגע, כמו שהוא בענין השמועה טובה, לפי שהכל תלוי בהתפשטות האורות בלב, וממנו לאברי הגוף בלי מונע ובלי סותם. ואם הרוח נכאה ועגומה לא תקבל את האורות כי אם בצמצום ובדוחק ובצר, אז הגוף יחלה ובשרו כחש משמן אפילו מרגע לרגע, כמו שהוא בענין השמועה רעה. והראיה, ממעשה ריב"ז עם אספסינוס הידוע. ולפי זה תבין ענין מ"ש החכם "מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים" שהרי העיקר הוא שהלב צריך לאכול הרבה מן האורות השייכים לו כפי מדרגתו, בלי שם דבר רע המונעם ומעכבם, כמו השמועה רעה הדאגה והעצב והחרדה והפחד, שכל אלו הם דברים המסלקים או מעכבים את האורות מן הלב, והגוף נעשה דל וכחוש, לפי שכל חיותו וקיומו מן הלב, ולא לפי ריבוי המאכל, כי טוב לאכול מעט בלב שמח מלאכול הרבה בלב עצב, הה"ד "וטוב לב משתה תמיד" ודי למבין.

'ספר ההקדמות' הרב יהודה לייב אשל"ג

יב) ותדע, שאופן הד', שהוא מהות האיש כשהוא לעצמו בלי החומר, אין לנו תפיסא בו כלל. כי ה' החושים, והדמיון שלנו, לא יציעו לנו אלא גילוי פעולות של המהות, ולא כלום בעצם המהות, כי למשל חוש הראיה, מציע לנו רק צללים מן המהות הנראית, בערך התרשמותם מול האור. וחוש השמיעה, הוא רק כח הכאה של איזה מהות באויר. ואויר הנדחה מכחו, מכה על התוף שבאזנינו. ואנו שומעים שיש איזה מהות בקרבתנו. וחוש הריח, הוא רק אויר יוצא מהמהות ומכה על עצבי הריח שלנו, ואנו מריחים. וכן הטעם, הוא רק תולדה מנגיעת איזה מהות בעצבי הטעם שלנו.

הרי שכל ד' החושים האלו אינם מציעים לנו רק גילויים של הפעולות המסובבות מאיזו מהות, ולא כלום מן מהות עצמה ואפילו חוש המישוש, שהוא החזק מהחושים, המבדיל בין חם לקר ובין מוצק לרך, הרי כל אלו אינם, אלא גילוי פעולות שבתוך המהות, והמה רק מקרים של המהות, כי החם אפשר לקררו, והקר אפשר לחממו, והמוצק אפשר להפך במלאכת החמיא לנוזלים, והנוזלים לאוירים, דהיינו רק גאזים, שכבר פקע לגמרי ממנו כל הבחן מה' החושים, ועכ"ז עוד המהות קיימת בו, שהרי אתה יכול שוב להפך את האוירים לנוזלים והנוזלים למוצק.

הרי בעליל לעיניך, שה' החושים לא יגלו לנו שום מהות, אלא רק מקרים וגילוי פעולות מן המהות. ונודע, שכל מה שאינו בא אלינו במוחש אינו בא גם בדמיון שלנו, ומה שלא יבא בדמיון לא יבא לעולם במחשבה, ואין לנו דרך איך להשכיל אותו. הרי שאין למחשבה תפיסה כלל במהות. ולא עוד, אלא אפילו מהותנו עצמנו, לא נודע לנו מה היא. כי אני מרגיש ויודע, שאני תופס מקום בעולם, ואני מוצק, ואני חם, ואני חושב, וכדומה מגילוי פעולות מהותי,

אבל אם תשאלני מה מהותי עצמי, שכל אלו הגילויים נמשכים ממנו, איני יודע מה להשיב לך. הרי שההשגחה מנעה ממנו השגת כל מהות, ואנו משיגים רק גילויים ודימויים של פעולות, המתגלות מהמהותיים. (ד) ואל תתמה על זה, כי כמנהג הזה תמצא גם כן בהשגתנו הגשמית. כי למשל, חוש הראיה שלנו, שאנו רואים לפנינו עולם גדול ענקי, וכל מלואו הנהדר. הרי באמת אין אנו רואים כל זה אלא רק בפנימיותנו עצמה, כלומר, במוח האחורי שלנו, יש שמה כעין מכונה פאטאגרפית המציירת לנו שמה כל הנראה לנו, ולא כלום מחוץ לנו. ועל כל זה עשה ית' לנו שם במוחנו, כעין ראי מלוטש, המהפך לנו כל דבר הנראה שם, שנראה אותו מחוץ למוחנו מול פנינו, ואעפ"כ מה שאנו רואים מחוץ לנו אינו ענין אמיתי. מכל מקום כמה יש לנו להודות להשגחתו ית' וית', שעשה במוחנו את הראי המלוטש הזה, לאפשר לנו לראות ולהשיג כל דבר מחוץ אלינו. כי בזה נתן בנו כח להשכיל כל דבר בדעת ובהשגה ברורה, למדוד כל דבר מבפנים ומבחוץ וכדומה. ולולא זה היתה נעדרת לנו מרבית השכלתנו. כן הדבר בחפץ אלקי במושכלות האלקיות, אף על פי שכל אלו השינויים נעשים בפנימיות הנשמות המקבלות מ"מ הן רואות את הכל במשפיע עצמו, כי רק בדרך הזה הן זוכות לקבל כל המושכלות וכל הנועם שבמחשבת הבריאה. וכמו כן תשפוט מהמשל הנ"ל, אף על פי שבפועל אנו רואים הכל ממול פנינו, מכל מקום כל בעל שכל יודע בברור, שכל הנראה לנו אינו אלא בפנימיות מוחנו בלבד. כן הנשמות, אף על פי שכל הדימויים הן רואות במשפיע, מ"מ אין להן ספק משהו, שכל אלו הם רק בפנימיותן עצמן ולא כלום במשפיע. ודוק בדברים כי אין בכחי להרחיבם יותר.

טהרת הקודש רבי אהרן ראטה

(יח) כח הזיכרון שבאדם, מעלה לו מזכרונות קדומים וישנים אם רע ואם טוב והנה להיות שאדם פרא יולד ומקטנותו עד גדלותו רוב ימיו הולכים בשטותים והבלים הבלי הבלים, ולחשוב כל מיני דמיונות ושטותים והבלים, וכל אלו המחשבות והבלים מונחים במוח כמו תיבה סגורה בזבל וסירחון רח"ל, וכח המעורר מעורר לזכרון שבמוח שהוא חבירו משלשה כוחות שבבתי המוח (המובא בתיקונים דף קכ"ו סוף ע"א.) וכח הזכר ממציא לאדם שטותים והבלים כל היום, הן בשעת הלימוד והן בשעת התפילה וקיום המצות, כמו שתראה שפתאום נופל לאדם בשעת לימוד או תפילה איזה שטות והבל, ענין שהיה מכמה שנים מקודם, וזה על ידי כח הזכר מהשפעת הרע. ובהמשך הזמן, בפרט בהצטרף חטאת נעוריו גובר על נפש השכלי, ויש לו כח, גם כאשר מתלבש הנפש הקדוש בפה לומר דיבורים של קדושה אבל כח הזכר עושה את שלו ואינו נבהל ונסוג אחור ממנו. ולכן, הגם שמשלט ואומר דיבורי קדושה בכל זאת יצרו קם ומזכירו כל מיני שטותים והבלים, אם לא בהתגבר עליו בכח מסירת נפש לדחותו מעליו בסיוע הבורא ב"ה, אז נכנע ונתכסה לפי שעה, כי לעקור אלו המחשבות צריך להשתמש בכלים אשר יבוארו לקמן בעזרת ד'.

(כו) והנה פעולת הקרבן היה, שירד אש הרוחני משמים לשרוף כל לכלוכית ועכירות שבנשמתו, ולקרבה אל האלוקים (עיין ברמב"ן הקדוש פר' ויקרא על הכתוב נפש כי תחטא בשגגה). והנה מימות החורבן ואילך, שנתבטלו בעונותינו הרבים, הקרבנות, נתלבשו כח קדושות אלו בלב נשבר של בר ישראל המתחרט על מעשיו ומשבר לבו לה', בפרט שמוריד דמעות מעיניו ורוחץ פניו בהם, אז נפתח מקור העליון, ובכל דמע ולב נשבר באמת, בלתי ישות וגסותא דרוחא שסיבור בדעתו שכבר תיקן] כי מעשה היצר, לבלבל ולגזול מהאדם כח תשובתו במחשבות ישות], אז יורד אש קדוש משמים ושרוף ומכלה העכירות וזוהמת המחשבות, וכל מה שמרבה בזה להעמיק דעתו ולהתחרט על עוונותיו על שבילה זמניו היקרים בהבל וריק, ובפרט על אלו המחשבות של עבירה, שהמה אלפי אלפים ורבי רבבות בלי שיעור וחקר, שמכולם נבראו קליפות וחיצונים בלי שיעור, אז בזה

הלב נשבר מכלה בכל פעם חלק מזוהמא אשר בקרבו עד בהתמיד אדם בסדר התשובה יום יוכל בע"ה ללכות לאט לאט המחשבות הטורדות, עד שבכל פעם מוסרין לו הארה מן השמים להראות לו מה ששיחת. וזה עצה חדא העיקרית לבטל אלו המחשבות רעות הטורדים אותו.

המלבי"ם

רמזי המשכן פרשת תרומה

"כבר נודע שכל העולמות הם מתאחדים כאיש אחד בלב אחד, וכל המציאות נקרא בשם האדם הגדול, פירוש שכמו שכל איברי האדם הגם שכל אחד מהם הוא ממזג ותכונה מיוחדת, הם מתאחדים להיות איש אחד וכולם קשורים קצתם בקצתם וכל אחד משלים את חברו, עד שאם יחסר איבר פרטי אחד או גיד אחד הוא מום וחסרון בכל הגויה, כן כל המציאות והעולמות, אין מס' אשר ברא ה' הם ערוכים ומסודרים כאיש אחד וגויה כוללת וכולם קשורים זה בזה.

וכל אחד הולך מהלך השלמות להשלים ולהעמיד הגויה הכללית כאשר ישלימו אברי הגוף את הגוף בכלל, וכמו שהאדם עיקרו הוא הנשמה האלוקית שהיא המחיה את כל הגוף והיא המשפעת בו התנועה וההשכלה, ואם תפרד מן הגויה אז כל האיברים הם עצמות מתות מפוזרות, כן האלוקות המתפשטת והשופעת אורה וחיותה בכל העולמות היא נפש האדם הגדול הזה, והיא המקשרת כל הגויה הכללית היינו כל העולמות הרבים מראש ועד סוף.

קומה שלמה וגויה כללית שבה יתראה חכמתו של יוצר בראשית, שחכמתו היא עצמותו יתברך השופע בכל העולמות מזה הצד שהוא פונה את העולמות להניעם ולהנהיגם ולהחיותם (כי האינסוף כפי מה שהוא בעצמותו הוא נעלם בתכלית ההעלם, וכל מה שחזו בו הנביאים והשיגו ממנו החכמים היא רק מזה הצד שהיא נפש העולמות וחיותם ורוחם ונשמתם, שבזה ידמו אותו כנפש המתלבש תוך הגויה ומחיה כל אבריו וגידיו וקנותיו ומתראה בכל אבר כפי מה שיכיל האבר והכלי ההוא, למשל במוח מתראה כנפש המשכלת, בלב כנפש חיונית וכדומה, וכן תתפשט האלוקות בעולם הגדול בכל העולם לפי מה שיכיל כלי העולם ההוא), וכמו שהנפש באדם היא עקר האדם והיא הנקראת בשם אדם באמת, והגוף הוא רק הלבוש החיצון שבו יתלבש האדם הפנימי, שהנשמה שהיא האמיתי תראה כוחותיה ופעולותיה ע"י האיברים שהיא מתלבשת בהם, כן האלוהות המתלבשת באדם הגדול שהיא המציאות הכללי היא עיקר האדם הכללי הזה, ונקרא בשם אדם שעל זה אמרו חז"ל (במדבר רבה פ' י"ט ובמדרש קהלת) גדול כוחן של נביאים שמדמים גבורה של מעלה בצורת אדם, ובב"ר (פרשה כ"ז) שמדמים הצורה ליוצרה.

וכמו שנקרא העולם בכללו בשם אדם גדול כן נקרא האדם בשם עולם קטן, כי כל העולמות שברא ד' וכל המציאות כולו שנוסד בששת ימי המעשה מראש ועד סוף כולם נקבצו באו ביצירת האדם והושתלו בו, כמ"ש (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו כמו שפירש בפירושי שם, עד שהאדם הוא צלם כל מעשה בראשית והנשמה אשר נפח בו מרוחו שהיא אלוקית וחלק אלוך ממעל היא מתפשטת בעולם הקטן הזה ומניעה ומחיה ומנהיגה אותו בהתפשטות האלוקות בעולם הגדול, ועל זה המליצו חז"ל במדרש בב"ר (פ"ח) משל של אדם הראשון עם הקדוש ברוך הוא כמלך ואפרכוס שישבו בקרונין, כי האדם מנהיג את מרכבתו הקטנה שהיא גיתו, כמו שניהיג המלך העליון את מרכבתו הגדולה שהיא העולם הגדול כמו שנאמר בפ"י מעשה בראשית.

הרמב"ם בפע"ב ח"א מספר המ- רה כתב שהדימוי אשר דימינו העולם בכללו כאיש מבני האדם התחלף ממנו בג' דברים, א'- שהלב מכל בעלי החיים שי"ל לב הוא באמצעותו בתוכו, הוא שאר האיברים הפחותים ממנו מקיפים אותו מבחוץ ובהעילם הוא בהפך שהנכבד שבו מקיף את הפחות, ב'- שהאיבר הראשי מכל בע"ח שיש לו לב יקבל תועלת מהאיברים שתחת ידו ותשיב אליו תועלתם, ואין כן המציאות הכללי שכל מי שישפיע הנהגה או יתן כחח לאשר תחתיו לא ישוב אליו תועלת כלל, וישפיע ויתן מה שיתן כנתינת המטיב החונן אשר יעשה זה לנדיבות טבעי ולמעלתם לא לתועלתם. ג'- והשלישי, כי זה הכח המדבר הוא כח בגוף ובלתי נפרד ממנו והשם ית' אינו כח בגוף העולם אלא נפרד מכל חלקי העולם, והנהגתו יתעלה והשגחות מחוברת לעולם חיבור נעלם ממנו תכליתו וכו'. והנני אומר שדברי הרמב"ם מ"ש שבהאדם הגדול כל הנעלם מחברו מקיף את חברו זה יצדק בבחינה שהוא סובב כל עלמין, אבל בבחינה שהוא ממלא כל עלמין כל הפחות מחברו מלביש את חברו עד שאור אינסוף מוקף מכולם.

והנה השם ערך את ההנהגה באופן שכל הכוחות והעולמות בסדרי המרכבה וכל המעשה אשר ייעשה האלוקים בעולמו ערוך ונמשך לפי מעשה ב"א לטוב או לרע, וכבר המשילו זאת חקרי לב למה שהמציאו חכמי המוסיקה בשני כלי זמר אחד גדול ואחד קטן העומדים בהיכל מוכן לכך בסדר ובערך ובגבול ידוע, שאם יפרטו על פי הנבל הקטן, יתן הנבל הגדול זמירות לעומתו, וכן ערך השם שהנבל הגדול אשר עשה שהוא העולם בכללו, יתן זמירות לנגן ניגוני שמחה או עצב, טוב או רע, לפי מה שיפרט האדם על פי הנבל הקטן שהוא גופו, שאם ישמיע ניגונים ושירים טובים בתשבחות כפי מצוות השם וחוקיו ומשפטיו, כן ינגן הנבל הגדול שהוא העולם שירי שמחה וחדוה שפע וברכה וכל טוב, ואם ישמע כל קנין והגה והי בעבור מצות ד' ותורתו, כן יגדל המספד על הנבל הגדול על החורבן והשחתה שיהיה בכל העולמות, ובאשר המאציל חפץ תמיד להיטיב ולהשפיע אך טוב וחסד, וזה א"א מבלעדי עזר האדם שיתן לו כח ע"ז ע"י מעשיו הטובים שבם יעורר עוז וחדוה למעלה, א"כ הוא דומה גם בזה אל לב האדם לאדם שמקבל תועלת וכח מהאברים שתחת ידו שהם ישלחו אליו מרוצת הדם והחיות ויתנו לו כח להשפיע ולהריק חיות לכל הגויה, גם ההבדל השלישי שנתן שהכח המדבר הוא כח בגוף ובלתי נפרד ממנו, זה יצדק על השכל הנקנה שהוא כח בלתי נפרד, לא על הנשמה האלוקית שהיא חיה ורבת פעלים גם כשתפרד מן הגויה, וקשורה עם הגויה הוא רק כל ימי חיי הגויה לצורך העמדת הגוף, ודומה לזה ממש מה שהשם ית' ממלא כל עלמין שהוא רק לצורך העמדת העולמות וקיומם שהוא המחיה ומעמיד אותם כנפש את הגויה וכשיסתלק מהם אז ישובו כולם לאפס, ונגב ה' לבדו בכוחו האינסוף שאין לו שום קשר עם העולם.

'מנחת יהודה'

חלק ב', המוחות והזכרון

"ידוע ששלושה מוחות יש בראש האדם, והם נקראים מוח החכמה מוח הבינה מוח הדעת. וכן הסדר, מוח החכמה והבינה הם בראש במקום בהנחת תפילין שבראש, וצורתם כשני חצי עגולים, החכמה מימין האדם והבינה משמאל, והם מחוברים ביחד כעגול אחד, על ידי הגידים הנקראים נערווען בלע"ז. ומח השלישי הוא מח הדעת, הוא במקום קשר התפילין שבראש, וצורתו כשני עלין של אילן, והם מחוברים להיות אחד. ויש קרום החופף על ג' מוחות החכמה והבינה ולמוח הדעת הנקרא קרום של מוח, ובו נמצא כוח המדמה, והמוחות הם בחינת שמים והקרום הוא בחינת הארץ, ובכולם יש חדרים רבים וכוחות רבות כאשר אבאר לקמן.

הכוח הדיבור מקורה במוחות ההולך דרך המדמה שהוא הקרום ודרך השדרה, ובקרום שבו כוח המדמה שם המקור של הה' חושים שהם שמיעה וראיה ריח טעם ומישוש שהם משרתים לכוח המדמה, והמדמה הוא משרת למוח הדעת ממנו נמשך החוט השדרה עד הכליות, כי הכליות הם גם כן משמשים למוח הדעת, כמו שאמרו חז"ל (שבת לג:), הכליות יועצות. ואסביר אותם בדרך משל, מוח החכמה והבינה המה השופטים, ומוח הדעת הוא המזכיר ובעל יועץ ושופטים ביחד. ומוח החכמה הוא היושב ראש ושואל את כל שאלותיו וחוקר ודורש איך נתהוה הדבר, ומוח הבינה מבין דבר חדש מתוך דבר הידוע, ומוח הדעת כותב כל הפרטים שנודע לו מבחוץ, וגם את הפסק דין של הבית דין של מעלה, והוא מציע כל הכתבים להשופטים לשפוט עליהם, והוא העורך דין ומליץ טוב. ומוח הדעת מקבץ הכל על ידי הכוח המדמה משרתו שהוא הקטגור, והמדמה מקבל כל הדברים על ידי משרתיו שהם הה' חושים המביאים את הכל מעולם החיצון לפניו לבית המדמה. וגם יש להמזכיר מרתף אחד עם ספרים ישנים וזהו הכליות שהם יועצות, וכשנצרך משם איזה ספר ישן שלא נמצא בבית המזכיר למעלה אזי מעלה אותם מתוך הכליות. ולכח המדמה יש מרתף שהוא מחובר עמו והוא הלב ומזג הדם, אשר על ידי סביבות הדם נולד כח המושך והדוחה, שהוא משפיע להמדמה כח החשק לעבודה, ובהמרתף הזה שהוא הלב יש חדרים של הה' מידות שהם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, שנתגלים על ידי המעשה של בני אדם. ואלו הה' מידות הם גם כן נמצאים בג' המוחות רק שהם נסתרים והם שם רק בכוח, ופעמים מתגלים על ידי בחינת המלכות שהוא הדיבור, כמו שנתגלו המידות שבלב על ידי בחינת מלכות שבו שהוא המעשה, כן על ידי הדיבור מתפרסם התנועות ומחשבות של המוחות שהם בית דין צדק. אבל יש משפט שנשפט על ידי הסניף של כוח המדמה ומשרתו שהוא הלב, בלי שום ידיעות אל הבית דין של מעלה, ממנו יוצא המשפט מעורב מטוב ורע, וברוב הוא מעוקל כי הוא שופט על פי סברותיו לטובת גופו ותועלת עצמו.

ב. ואין אדם רואה חוב לעצמו, וגם אינו רואה מומו על כן המשפט יוצא על פי רוב מעוקל, אבל המשפט היוצא מן הג' מוחות העליונים שהם דין צדק אינו מעורב מרע וטוב, רק כולו טוב וצדק, כי שם נשמת האדם שהוא חלק אלוקי ממעל, הוא מלמדו איך לשפוט, ושם השכינה הקדושה בכללות כל ישראל. והג' מוחות הם בחינת השמים כסאי, והקרום המדמה והלב הם בחינת והארץ הדום רגלי, והמדמה הוא הקטגור והוא היצר הרע והוא המלאך המות המענישו בעבור ששמע לו. רק ברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישרים איתו, אזי המדמה יעזרו לעבוד את בוראו כי גם הוא מבטן אחד יחיד ומיוחד יצא.

ג. ועכשיו אביא לך הפעולות של כל אחד ואחד, למוח החכמה יש פעולות שנתחנך ונתעלה על ידם, והם לפרק כל דבר ולחזור לכוללם ולחברם ביחד על ידי שאלותיו שנמצא בו הנקראים בשם עשרה מעלות החכמה ובשם עשרה מאמרות שנברא העולם. והם השאלות: א' על עצמותו של דבר, ב' כמותו, ג' איכותו, ד' מקומו, ה' זמנו, ו' מצבו, ז' הצטרפותו לשאר דברים זולתו, ח' פעולתו, ט' וקבלתו פעולת אחרים, י' וקנינו אשר להדבר. והוא השופט היושב ראש וחוקר ודורש כל דבר על ידי שאלותיו אלו, ואלו השאלות הם חינוך מפלא מאוד לחנך ולהגדיל את כוח החכמה שבאדם, על כן ילמדו אותם בעל פה ויהא רגיל על לשונם.

ד. שאלה א' על עצמותו של דבר אם הדבר נמצא בעולם והוא אפשר או לא.

ה. שאלה ב', על הכמות הוא שאלה על אורך ורוחב וגובה וכמה מספרם עשרים או שלושים והקו והשטח והזמן והמקום.

ו. שאלה ג', על איכות שהוא שאלה על תכונה והצורה של דבר בשאלות "איך" כמו על חם ולח, קר ויבש חי או מת, דומם וצומח, אילם או עיוור או חירש, שוטה או פיקח, חכם או נבון, בעל הרגשה בעל חסד ושמחה ואהבה, או בעל גבורה יראה, ושנאה או לבזות לקשר ולחבר ולמשוך או לפרוד ולדחות, נדיב או אכזר, כילי או ותרן, רך או קשה, חזק או חלש. ועל הצורה והצבע לבן או ירוק, אדום או שחור, חד ומתוקן, נפגם או מקולקל.

ז. שאלה ד', על מקומו. בשאלת "אנה" כמו אנה מקומו במקום פלוני במדינה פלונית בגליל פלוני בעיר פלוני בבית פלוני בארץ או בים וכדומה.

ח. שאלה ה', על זמנו בשאלה "מתי" היה זה הדבר.

ט. שאלה ו', על מצבו. בשאלה באיזה אופן נמצא הדבר. למשל עומד או שוכב, יושב פניו למזרח או למערב, שוכב על צידו או על פרקדן, ראשו לכותל דרום ורגלו לצפון. עומדים מונחים, ניצבים ביושר או באלכסון, מתנועעים או מסובבים או רצים ושבים.

י. שאלה ז', הצטרפותו על שאלת "מהו". עבד או בן חורין, עשיר או עני, תלמיד חכם או עם הארץ, חסיד פרוש יראת שמים.

י"א. שאלה ח', פעולתו מהו עושה בונה בית. וסוס מושך עגלה.

י"ב. שאלה ט', "וקבלתו" שיתפעל בו. כמו שהוא נרקב או חדש וישן צומח ונתחתן ונחתן ונפרד ונתחבר.

י"ג. שאלה י', הקנין הוא מורה על יחוס הדבר כמו הבית של ראובן המלבוש של שמעון.

י"ד. בכל אלו השאלות יתחדד השכל להיות חכם, וזה חינוך נפלא מאוד ללמוד זאת בעל פה ולהיות רגיל במחשבתו לחנך את מוח החכמה, ולהעלותם על מדרגות לצורך עבודת השם בפנימיות בין בעסק בין בלימוד ובין בענייני העולם.

ט"ו. ופעולתו של מוח הבינה הוא להבין דבר חדש מתוך דבר הידוע או מין הדבר שנולד על ידי השאלות של מוח החכמה, שלא ידע מקודם לכן. פעולתו להקיש דבר אל דבר על ידי הי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, ועל ידי שמחבר שני הקדמות ביחד נולד מהם איזה מופת. הכל הוא במוח הבינה.

הזכרון

א. ונחזור לעניינינו לברר פעולות של מוח הדעת שהם לכתוב ולקבל הפסק דין של כל דבר שנתעסקו בהבית דין של מעלה מהאדם שהם המוחות החכמה והבינה, כי בחכמה פותח שערים בהשאלות של עשרה מאמרות, ובתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים שהם המזלות המושלים על דומם צומח חי ומדבר במשמרותיו ברקיע כרצונו וכו'. ובהמוח הדעת הכל נרשם והוא המזכיר, הנזכר למעלה כי על כל מעשיך בספר נכתבים ועל כל דיבור ודיבור תבוא במשפט, ולמוח הדעת יש שר צבא והוא הקרום של המוח שהוא כוח המדמה, ולו יש חמישה משרתים שמביאים הכל אליו, והם ה' חושים: הראיה, השמיעה, הריח, הטעם, והמישוש שעל ידי המשרתים אלו נתגלה לו על תנועה של העולם החיצון של כל בריה ובריה בפני עצמו וכל תנועות העולם, כשבאים על ידי החושים לכוח המדמה, נרשם שם תיכף השגה ורושם, ואחר כך נמסר ליד המוח הדעת לתוך הספרים. ואלו הכתבים שלא נצרכו לתשמיש בהם, אחר שהיה במוח הדעת בלי שום תשמיש זמן מה, אזי נמסרו הכתבים האלו לשלוחי מוח הדעת להורידם דרך השדרה לתוך הכליות, ושם הוא האוצר של הכתבים הישנים שלא נצרכו לתשמיש. ופעמים כשהדעת צריך להם אזי הוא שולח שולחיו למטה להאוצר הכליות לחפשם, ואם הם מסודרים היטב ומצוינים היטב אזי ימצאו אותם תיכף, ואם אינם מסודרים ומצוינים היטב, פעמים ימצאם אחרי זמן מה ופעמים לא ימצאם כלל, אפילו שהם שם, רק שהם מעורבין ומבולבלין או שרישומם הוא חלש ודק וקטן, שאינם נופלים לתוך עיני השלוחים.

ב. לפי עניות דעתי, פירוש על זאת הנזכר למעלה, כי נודע מלמעלה שיש ה' חושים, וכן נודע שאמרו חז"ל (אבות ב, א), וכל מעשיך בספר נכתבים, וגם אמרו חז"ל (שבת לג:), הכליות יועצות. וכדי להבין זאת אמשול לך משל למה הדבר דומה, לחנוני שהיה לו חנות גדול עם סחורות שונות וערכים שונים, והם באים ממקומות שונים ומסוחרים שונים, ולחנוני הזה יש חנות חיצונית וחנות פנימית. גם יש לו מרתף, בחנות החיצונית מונחים הסחורות שבאו מחדש, שעכשיו הוא זמנם הנקרא סעזאן בלע"ז, ובחנות הפנימית מונחים הסחורות שעברו זמנם הנקרא סעזאן והם ינחו שמה עד שיבוא זמנם בשנה הבאה.

ג. ויש לבעל החנוני הזה חמישה משרתים שמביאים את כל הסחורות מחוץ לחנותו מחוץ לעירו מחוץ למדינתו לתוך חנותו. ועוד יש לו משרתים בפנים חנותו שמסדרים הסחורות במקומם וכשעבר זמן ולא נצרך הסחורה ההוא הם יקחו הסחורות מן החנות החיצונית ומסדרים אותם בחנות הפנימית, ואם הסחורה איננה כל כך חשובה וצריכה לחכות על זמן רב עד שנה הבאה אזי המשרתים מורידים הסחורה הזאת לתוך המרתף, וכאשר בא קונה לקנות דבר אזי משרתיו רצים להביא את הדבר לפני הקונה. אם היא חשובה מחמת ערכה הגדול או מחמת שהוא בכמות גדול וצריך שטח גדול הנופל לעיני כל הבא בחנות או שהוא דבר חשוב מחמת שצבע של הדבר הוא ברעש אדום המצוין מתוך שאר צבעים או שהוא דבר שרוב קונים שואלים אותה שרגילין לקנות אותה ומחמת זה נעשה לחשובה. על כן מונחת הסחורה הזאת תכף על יד ועל העין ובחוץ יותר מכל הסחורות. אלו הסחורות נמצאים תכף בילי חיפוש כלל. ויש סחורות שאין להם כל כך חשיבות רק שהם מסודרים היטב. זה אצל זה. וזה אחר זה. כסדר השתלשלות ועל ידי דבר אחד הוא זוכר גם את השני סמוך לו. אזי השליח זוכר מקומו גם כן בלי חיפוש. כי על ידי מקום של זה זוכר את המקום של השני, יש סחורות שהם מסודרים זה אצל זה, בעבור שהערך שלהם שווה, ויש סחורות זה אצל זה בעבור שבאים ממקום אחד, ויש סחורות זה אצל זה בעבור שבאו בזמן אחד ויש סחורות זה אצל זה בעבור שהצבע שלהם שווה, ויש סחורות זה אצל זה בעבור ששמותיהם והראשי תיבות והסופי תיבות שוות, וכל סוג וסוג זה אחר זה הוא מסודר על דרך השתלשלות שטבעת א' מקושרת עם הב' עד סופה בסדר א' ב' ג' או צרופים אחרים, וכל דף ודף עמוד ועמוד יש בו סימן וציון בראש לרמוז לנו עם אות או מספר כדי לזכור כל הסחורות הנמצאות בדף הזה הנקרא "לאזונגסווארט" או "ווארטסצייכען" ואם הסחורות מסודרות כן, אזי המשרתים כאשר יחפשו את הסחורה הנצרך להקונה אזי ימצא מקומו בעבור שהוא מסודר אפילו שאינה כל כך חשובה כמו הסחורות הנזכרות לעיל, ויש סחורות שאין להם חשיבות משום צד, וגם אינם מסודרין אלא הם מעורבין, אותן הסחורות קשה למצאם, ואף על פי כן שהקונה מבקשם אזי הולכים המשרתים לחפשם. ופעמים אחר זמן מה ימצאם ופעמים לא ימצאו אותם כלל בעבור אינם מצוינים בתוך התערובות.

ד. וזהו כל הענין של הזיכרון ואין שכחה לפני כסא כבודו אפילו תנועה קלה שבקלות, וכל מעשיך בספר נכתבים. רק יש ג' בחינות, והם דברים חשובים ומצוינים ודברים מסודרים ודברים מעורבבים. ויש דברים שהם נמצאים בכוח המדמה שהוא החנות החיצונית, ויש דברים הנמצאים במוח הדעת שהוא החנות הפנימית, ויש דברים הנמצאים בכליות שהוא המרתף, וה' חושים הם הסרסורים והמשרתים המביאים את כל הרגשות והשגות של הראיה והשמיעה הריח הטעם והמישוש לתוך החנות החיצונית, שהוא הכוח המדמה. ומשרתים שהם בפנים המוסרין ומביאין את הסחורה מחנות לחנות ממקום למקום הם הבקשה החפצה החשק והרצון המה משרתי פנים. ואם כמשרתי פנים רוצים, אפילו שיש דבר שאין לו שום חשיבות הם יכולים לעשות לו חשיבות כדי לזכור אותם ומקומם, כדי שלא יאבד הסחורות בתערובות עושים לו מקום אצל דבר המסודר ומקשרים אותם לתוך השלשלת של דברים אחרים על ידי צירוף והקש ומספר, כנזכר למעלה. כי הרצון והחשק הם עושים את החשיבות בדבר, וכן להיפך החשיבות הדבר עושה הרצון והחשק. אבל בעבור שאין לכל דבר חשיבות מעצמו, אז מוכרח שהרצון והחשק לעשות את החשיבות בדבר לאיזה צורך הנקרא אינטרס בלע"ז, ואפילו שיש דבר שאין לו שום אינטרס יכול לעשות לו אינטרס. והאינטרס היא כדי לחנך את חושינו וזכרוננו ולא לאבד שום דבר כמו שכתוב, הישמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. ומדוע נצרך להיות ג' חדרים חנות חיצונית חנות פנימית ומרתף? עכשיו נתבונן שבכל חדר וחדר הם ג' מיני סחורות. סחורות חשובים, מצוינים, סחורות מסודרים וסחורות מעורבים. רק בחנות החיצונית שהוא הכוח המדמה שם מונחים הסחורות חדשים אשר מקרוב באו על ידי

סרסורי החושים שנצרכו לצורך זמן הנקרא סעזאן, כנזכר למעלה. כי בכל לימוד מקרא או משנה, יש דברים חידושים ופסקי הלכה, והם דברים חשובים ומצוינים, וההמשך של פלפול או סיפור המעשה ובשם אומרו ומקום מוצאו באיזה דף בשורה הם הדברים המסודרים, והלשון בדיוק על פי רוב ומעורב בלי סדר ופעמים להיות גם זה בסידור, אבל על פי רוב הוא רק רגילות כשאדם חוזר ושונה עליהם כדי שיהיה רגיל בפיו בדרך שלשלת אפילו שלא על פי סידור ורושם. והבאים דרך חושיו בלי חשיבות כלל היא בלי שום סידור, והם מעורבים ורישומם חלוש דק וקטן, וקשה למוצאם. וכן הם בדרך הזה בחנות החיצון רק אחרי זה הנקרא הסעזאן של הסחורות החדשות, וצריך לפנות מקום של החנות החיצון בשביל סחורות החדשות של זמן החדש. אזי מוליכים את הסחורות של החנות החיצון לתוך החנות הגדול הפנימי שהוא מוח הדעת, להיות מוכן על זמן הצורך לכל השנה. ואחר זמן רב כשלא צרכו אותם לחדש רישומן מחדש אזי הולכים לתוך המרתף, גם כן חשובים לבד ומסודרים לבד ומעורבים לבד, וכשנצרך אותם למעלה בחנות אזי המשרת הרצון ילך אל המרתף לחפשם אחרי זמן מה יביאו אותם למעלה, כל מה שניכר על ידי חשיבותו יותר, נמצא מהר במעט זמן, ובמסודרים יאריך זמן מעט יותר, ובמעורבים עוד יותר יאריך זמן עד שימצאם, ופעמים לא ימצאם כלל, אף על פי שהם שם בטח. רק על ידי התערבות בתוך הרבה דברים וחלוש ודק וקטן רישומם, על כן לא נתגלו כלל.

אמת ואמונה

י"ב. ידוע שיש שני מיני שאיפת רוח; א, נשימה שלא ברצון אדם כל זמן שהנשמה באפו. ב, ברצון האדם ובכונה כדי לחנך את עצמו להשפיע חלק יותר גדול מן האויר המחיה, יותר ממה שרגיל לשאוף שלא בכונה. וכאשר יהיה מושל ברוחו "הזה" ברצון ובכונה דרך חינוך, אזי הוא עושה רושם גם בתנועת נפשו לטהרה מן האויר החונק, אשר בה תולה כל המידות. בזה יטהר את הדם שהוא הנפש מן האויר החונק, שהוא גורם כל התאוות ומידות רעות שלא ברצונו. כמו שאמרו חז"ל (סוטה ג.) שאין אדם חוטא עד שיכנס בו רוח שטות. ואם משפיע האדם ברצונו ובכונת החינוך את האויר המחיה המטהר אף דמו ונפשו, וידחוף את רוח השטות שהוא האויר החונק מקרבו, אזי יוכל למשול ברוחו בכל מידותיו ותאוותיו לטובה, ואז הקטגור יהס מרוגזו ויקח סנגור מקומו.

י"ז. ובעבור שנודע לך שיש נשימה שלא ברצון שהוא בא מאליו כל זמן שהנשמה באפו, ויש נשימה ברצון כונה דרך חינוך, והוא בחינת המושל ברוחו. על כן יש לאל כל אדם להאריך הרוח בקול נמוך, ולשאוף אותו במתינות ובכונה לתוכו כדי להרחיב מקום הריאה בחינוכים כדי לקבל כמות יותר מרוח המחיה לטהר את נפשו ודמו. ואז נולד בקירבו כוח מוכל שעל ידי זה לא ייגע במהרה, ויהיה ביכולתו לעמוד זמן רב כנגד רשת התאוה והיצר ולהילחם כנגדו ולקבל כמות גדול מרוח המחיה לתוך הרחבת כלי הריאה, והוא בחינת ארך אפים.

י"ח. וידוע שהחינוך להרחיב כלי הריאה הוא באופן הזה, כשאדם שואב רוח ברצון דרך החוטם כל מה דאפשר לו במתינות ובקול נמוך וכמויות גדולות. אזי לא ידחוף אותו תיכף רק ישמור את האויר בקירבו כל מה דאפשר לו ואח"כ ידחוף את האויר אשר בקירבו חיש מהר דרך הפה, ויזהר שלא יעשה זרת בפני אנשים בצינעא. תכף אחר זמן קצרה ירגיש שינוי גדול בנפשו, ויעשה לאיש אחר. ע"י זה יקבץ כוח מוכן בקירבו, וגם דמו יזדכך, וגם קיטורי אדי מוחו יתטהרו. ודי בכל יום ויום לעשות מהחינוכים אלו, כמה רגעים אחדים, בזמן שיש לו פנאי בבוקר ובערב על מקום שנמצא אויר צח וטהור ולכן לקבל השפעת המאציל העליון ית' שמו. ויתפלל לפניו, כי אם, חס וחלילה, השם ית' מעקב את השפעתו אפילו רגע אי אפשר לו לחיות. ויזהר האדם שלא יקלקל את הכלים המקבלים את השפע הטוב, ולא תישכח את מאמרם ז"ל (פסחים קיב.) יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק. ואם

אין לך כלים לקבל גורם אתה צער וגלות לשכינה הקדושה כביכול השוכן בתוך נשמתך. כמו שכתוב (תהילים צא, טו), עמו אנכי בצרה, על כן תזדרז שלא תקלקל את הכלים, ותוכל לקבל את הטוב ויבוא על ידי החינוך הזה.

ט"ז. וידוע מרוב המאכלים שאדם אוכל עולה עשן וקיסור מן האצטומכא שלו עד מוחו ומטמטם אותו אז נופל על האדם תרדמה, ונעשה עיף ויגע.

נפש החיים

פרק יז'

וכ"ה הענין בג' הבחי' נר"ן של האדם. כי כל בחינה מדבר שבקדושה כלול מעשר בחי' פרטים, שהם הי' ספירות שלו. והבחי' העליונה של הנפש. נאחזת ומתקשרת עם הבחי' התחתונה העשירית של בחי' הרוח. ובחי' העליונה של הרוח מתקשרת עם בחי' התחתונה של הנשמה. והנשמה ג"כ מתקשרת ומתדבקת בבחי' שורש הנשמה. סוד כנסת ישראל שהיא שורש הכנסיה של כל נשמות כלל ישראל יחד. וכן על זה הדרך גם בחי' שרש הנשמה גם כן מתקשרת למעלה מעלה, ממדרגה למדרגה עד עצמות אין סוף ברוך הוא.

וזוהו שאמרו אביגיל לדוד (שמו"א כה, כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך ר"ל שגם בחי' נפשו תתדבק כביכול בו ית"ש.

וכמ"ש בזוהר תרומה קמב ב"י כד הוה רוח סלקא לאתעטרא כל, ההיא נפש מתקשרא בהוה רוח ואתנהירת מניה כל. ורוח מתקשרא גו הוה נשמתא. והוה נשמתא מתקשרא גו סוף מחשבה דאיהי רזא, והוה נפש אתקשרת גו הוה רוח עלאה. והוה רוח אתקשר גו הוה נשמה עלאה, והוה נשמה אתקשרת באין סוף, וכדין איהו נייחא דכלא וקישורא דכלא, עילא ותתא כלא ברזא חדא כל, וכדין איהו נייחא דנפש דלתתא. ועל דא כתיב: והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך. [שהרוח ההיא עולה ומתעטרת וכו' נפש ההיא מתקשרת ברוח ההיא נעשית מוארת ממנו וכו' והרוח מתקשר בנשמה ההיא, ונשמה ההיא מתקשרת תוף סוף המחשבה שהיא סוד, ונפש ההיא מתקשרת ברוח ההוא העליון, ורוח ההוא מתקשר בנשמה ההיא העליונה, ונשמה ההיא מתקשרת באין סוף, ואז היא נחת לכל וקשר הכל למעלה ולמטה הכל בסוד אחד וכו' ואז היא מנוחת הנפש למטה].

ובפ' אחרי ע"א ב': תאנא כתיב: "והיתה. נפש אדוני צרורה גו. נשמת אדוני מבעי ליה, אלא כמה דאמרן דזכאה חולקיהון דצדיקא דכלא אתקשר דא בדא נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקוב"ה אשתכח דנפש צרורה בצרור החיים כל. [למדנו כתוב והיתה נפש אדוני צרורה גו, נשמת אדוני צ"ל, אלא כמו שאמרנו שאשרי חלקם של הצדיקים שהכל נקשר זה בזה, הנפש ברוח, ורוח הנשמה, והנשמה בקב"ה, נמצא שהנפש צרורה בצרור החיים]. ועין עוד בפרשת ויקרא ריש דף כ"ה.

וזוהו ענין "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", כי הם כחלק ה', מדובקים כביכול בו יתברך שמו, ע"י התקשרות הג' בחי' הנ"ל כחבל הקשור למעלה ומשתלשל ויורד עד למטה.

פרק י"ח

וכל זה מרוב טובו וחסדו הגדול ית"ש אשר חפץ להצדיקנו להטיב אחריתנו לזאת הפליא עצה וקבעם בענין זה, שכל בחי' מהג' אלו תתקשר בהבחינה שעליה, כדי שעל ידי זה יוכל האדם לעלות ולהתקשר ממטה למעלה מעט מעט. לפי רוב עסקו בתורתו ועבודתו ית"ש וטהרת לבו ואהבתו ויראתו, עד שיעלה ויתדבק בצרור החיים כביכול את ה' אלקיו ית"ש לפי שרשו ומדרגתו.

זאת ועוד אחרת, כי יש כמה עונות שהנפש החוטאת באחת מהנה. נתחייבה כרת או אבדון ח"ו. וענין הכרת הוא. שבחי' הנפש נפסק ונכרת משורשו העליון, וינתק החבל שהיה קשור ומדובק בו עד הנה ע"י התקשרות הנ"ל. וכמ"ש בזוהר תרומה הנ"ל. ואית נפשא כו' דכתיב בה (ויקרא כב, ג) "ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה'". מאי מלפני דלא שריא עלה רוחא. וכד רוחא לא שריא עלה לית לה שותפו כלל במה דלעלא כו' [ויש נפש וכו' שכתוב בה ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה'. מהו מלפני, שלא שורה עליו הרוח, וכשהרוי אינה שורה עליה אין לה חיבור כלל במה שלמעלה וכו']. ועין שם. ועין בליקוטי תורה פרשה בא. ובמכילתא פרשה בא, ובסוף פ' תשא ובספרי פ' בהעלותך ופ' שלח ונכרתה אין הכרתה אלא הפסקה. וז"ש (ישעי' מ"ט) "כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם היינו לבין אלקיכם ממש כנ"ל. ואז נטבעת בעמקי הטומאה והקליפות ר"ל.

עין בעץ החיים שער כללות אבי"ע ריש פ"א. ובשער היחודים סוף פ"ד ושם פ"א מתקוני עונות. ובליקוטי תנ"ך בישעיה בפ' כי רוח מלפני יעטוף. ובגלגולים ס"פ ל"ה. וכ"כ בכתבי קדשו של רבינו הגדול מוהר"א ז"ל בפ' על ההיכלות בהיכלא תניינא.

ולבל ידח ממנו נדח. גזרה רצונו יתברך שלא יוכרתו ח"ו לגמרי כל היו"ד חלקי בחי' הנפש, רק הט' בחי' התחתונים, מחכמה דילה ולמטה הם הנכרתים, אבל בחי' העליונה סוד הכתר דילה (א) אינה נכרתת, שמצד דביקותה והתקשרותה עם בחי' הרוח כנ"ל (ב) נדונית כבחי' הרוח שאין בו כרת כמ"ש להלן. והוא מחסד העליון ב"ה שע"י בחי' הרוח היינו ע"י דודי דברים מלב שהוא בחי' רוח כנ"ל. יתעלו גם הט' בחי' הנפש להתקשר כולם בבחי' הרוח כמקדם:

הגה"ה (א): היינו שאף אם נפשות ישראל משוקעים ח"ו בתאוות רעות ר"ל עכ"ז יסד רצונו ית"ש להעלות נפשם ע"י בחי' רוחו ית"ש. כענין הכתוב ואני זאת בריתי אותם אמר ה'. רוחי אשר עליך וגו'. לא ימוש וגו'. וכענין יצ"מ. וזהו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. וידוע בזוהר שאנכי הוא בחי' כתר. וזהו דרשתם ז"ל שבת (דף קה.) אנכי אנא נפשי כתבית יהבית. ואמירה נעימה וכו'. והם שני הבחי'. נפש ורוח. והמשכיל יבין:

הגה"ה (ב): היינו רצון הפנימי המכתיר נפש מישראל מצד היראה אינה נפסקת לעולם: וע' רמב"ם סוף פ"ב מהלכות גירושין בדין גט מעושה עד שיאמר רוצה אני שהגט כשר אם הדין נותן שכופין אותו לגרש ופ' שם הטעם דלא מקרי אנוס. כיון שאמיתת רצונו לעשות כל המצות, אלא שיצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו, ע"ש לשונו הקדוש.

וכן אם פגם וקלקל ח"ו בחי' הדבור שלו ע"י עונות התלויים בדבור בלשון הרע וכיוצא, או שארי עונות התלויים בשרכם בבחי' הרוח. ונתקלקל בזה בחי' הרוח (והגם שאין בחי' הרוח נכרת כלל. כי לא מצינו בתורה ענין הכרת. רק אצל בחי' הנפש לבד, "ונכרתה הנפש ההיא" (ויקרא כב, ג). "ונכרתו הנפשות העושות" (שם יח, יט) וכיוצא הרבה. וכ"כ בלק"ת פ' בא שם. ובפ"ו מהגלגולים ובסופו שם, עכ"ז ע"י העונות התלויים בשרשם בבחי' הרוח. הוא מקלקלו ופוגמו. ומגביר לעומת זה כח רות הטומאה ר"ל. מצד שהבחי' העליונה סוד כתר שלו. קשור ודבוק לעולם בבחינה התחתונה של הנשמה כנ"ל, יוכל הוא להיתקן ע"י בחי' הנשמה, בהרהורי תשובה, במחשבת הלב שהוא בחי' הנשמה:

אבל בחי' הנשמה. אינה נפגמת כלל לעולם. כי מקור שרשה הוא מעולם המשומר ממגע זרים. ודבוקה לעולם בשורש הנשמה כידוע שהם רעין דלא מתפרשין לעלמין ואין מעשי האדם מגיעים עדיה כלל לקלקל ח"ו. ואם האדם חוטא במחשבה אשר לא טובה ח"ו. הוא גורם רעה לעצמו לבד. שיסתלק ויתעלם ממנו ניצוצי אור הנשמה. אבל לא שהיא נפגמת ח"ו.

נפש החיים מתוך פרק י"ט

וזהו ענין הכתוב (משלי י"ח) "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה", ר"ל המחלה וחלאת העון של בחי' הנפש (שסתם רוב העונות מצויות בבחי' הנפש, שהיא התחתונה הקרובה אל הס"א רגליה יורדות מות (משלי ה,ה). וכמ"ש (ויקרא ה,א) "ונפש כי תחטא". "החטאים האלה בנפשותם" (במדבר יז, יג) והרבה כיוצא. ועין עץ החיים שער העקודים סוף פ"ה, ופרי ע"ח שער ק"ש שעל המטה פ"ח. יכולה היא להיתקן וגם לעלות, ע"י בחי' הרוח כנ"ל. ואם הרוח נכאה שפגם וקלקל בחי' רוחו ע"י עונות התלויים בבחי' הרוח. אז "מי ישאנה" תיקונו הוא ע"י בחי' הנשמה שנקראת מ"י כידוע בזוהר:

ואיש תבונות יבין שכלל הדברים הנ"ל בענין הג' בחי' נר"ן ש"ל האדם. הם ג"כ על זה הדרך, גם בשורשם העליון של אלו הג' בחי'. שהם קוב"ה ושכינתיה ואם הבנים. שעונות התחתונים גורמים לשכינת עוזינו רזא דנפש דלעילא, שנודדת מהתקשרותה העליון בסוד גלות) היינו כשנפשות ישראל משוקעים בתאות רעות ח"ו); ועין עץ חיים שער מיעוט הירח פ"ב. ובשער סדר אבי"ע פ"ב. ובשער הקליפות כל פ"ג. ובהקדמת פע"ח בכללי ז"א ונוק'. ובשער היחודים פ"א מתקוני עונות.

אמנם לא כל עשר בחינותיה רק התשע בחינותיה מחכמה ולמטה כנ"ל בענין האדם, אבל בחי' העליונה סוד כתר שהיא נקודה השרשית דילה, היא קשורה ודבוקה לעולם בטהרת יסוד בחי' הרוח ואינה נפרדת משם לעולם (ולכן נק' עטרה שהוא כתר).

'דרך המלך'

עמ' ת"נ- תנ"א מכ"ק אדמו"ר זצלה"ה הי"ד בשנת תרצ"ו או צ"ז בעת שהייתי בחברותא אחת עם ידידי האברך היקר כמו יששכר נחמן זאב הי"ד זכינו בעשי"ת להיקרא אל הקודש פנימה בזכותו של האברך הנ"ל כי כנראה היה אדמו"ר מאד מסכים לחברותנו, ובעת שהיה קורא אותו גם אני נקראתי. בפעם הראשונה שמעתי אז את הענין השקטה, אבל חבל על דאבדין שאיני זוכר כל הענין רק מה שאזכור הנני כותב למזכרת.

אדמו"ר זצלה"ה התחיל אז בהמאמר חז"ל (ברכות נז:) חלום אחד משישים בנבואה. כנודע דרכו של האדמו"ר בספריו כי הישות של האדם הוא המתנגד להשראה ממרום, ואם דעתו ומחשבותיו ערים אז קשה שתשרה עליו השראה ממרום, ובעת שהאדם ישן ודעתו ומחשבותיו שוקטים אז דוקא כיוון שאין לו דעת לעצמו אפשר שתשרה עליו השראה ממרום, וזה הענין חלום אחד וכו'. כנודע גם מאמרו של אדמו"ר על מה שיותר מתעוררים בתפילה מאשר בתורה כי בתורה משתמשים יותר עם האנוכיות היינו איך לערין, איך קלער, אבל בתפילה להיפך העיקר הוא הביטול בה. אבל בעת שהאיש ישן אז אי אפשר לו לרצות דבר מה כי הלוא ישן הוא, ובכן העיקר לבוא בהקיץ בעת שאפשר לו לרצות למצב של שינה, היינו בהשקטת מחשבותיו ורצונותיו השוטפים באדם לבלי קץ כי כך דרכה של המחשבה שמסתבכת זו בזו וקשה לו להאדם לפרוש מהן (כמו שזכיתי פעם לשמוע מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א [זצ"ל] שבאם יסתכל איש על מחשבותיו הנובעות אף של יום אחד אז יראה שכמעט אין חילוק בינו לבין משוגע רק בזה שהמשוגע עושה ומביא לפועל אבל מחשבותיו לעצמו הם אצלו ממש כמו אצל משוגע) ונתן בזה עצות ממשיות איך להשקיט מחשבותיו.

ודיבר אז שיתחיל האיש להביט על מחשבותיו שעה קלה לערך איזה רגעים היינו מה אני חושב, אז ירגיש לאט לאט שראשו מתרוקן ומחשבותיו עמדו משטפן הרגיל. ואז יתחיל לאמר פסוק אחד כגון ד' אלוקים אמת כדי לקשר עכשיו ראשו החלל משאר מחשבות למחשבה אחת של קדושה, ואחר כך כבר יכול הוא לבקש צרכיו באיזה מידה שהוא צריך להתתקן בחיזוק אמונה או אהבה ויראה. וזכיתי לשמוע אז ממנו אופן השקטה בחיזוק אמונה. ואמר בלשונו הק' (מתורגם מיידיש) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא הוא הנמצא היחידי בעולם ואין שום מציאות זולתו, וכל העולם וכל אשר בו, הם רק הארת אור ד'. וכך שינן איזה פעמים אבל לא שיאמר זאת בחוזקה

כי כל העניין הוא רק להשקיע מחשבותיו ובאמירת בתוקף יכול הוא רק לעורר את האנוכיות שלו רק אדרבה באופן קל מאד. גם זכיתי לשמוע בעניין אהבה וזה היה לשונו (מתורגם מידיש) רציתי מאד להיות קרוב להשם יתברך, הייתי מאד רוצה להרגיש התקרבות להבורא הגדול. ואמר אז שיכולים זאת ההשקטה לשמש לכל תיקוני המידות גרועות אבל לא באופן שלילי רק באופן חיובי באופן היפך המידה רעה, כגון מי שנלקה במידת העצלנות לא ידבר בעניין הרחקת העצלות רק בעניין קניית הזריזות. והסביר זאת בזה שרואים בחוש אצל תינוק שבאם בוכה ואומרים לו שלא יבכה כל מה שמוסיפים לדבר לו הוא יותר בוכה. גם אפשר להשתמש להשקטה בהבטה על שעון על המחוג הקטן שכמעט אינו זז משך איזה זמן, כי גם זה משקיע רצונו ומחשבותיו, לאחר השקטה שזה צריך להביא לאיזה מין השראה ממרום ציוה לאמר הפסוק הורני ד' דרכיך בניגונו המיוחד של אדמו"ר. כמה נעים ונורא היה אז המחזה אשר זכיתי לראות ולשמוע בזכות חברי ידידי הנ"ל, ומאד הפליג אדמו"ר אז בענין הזה ואמר כי בטוח לו שיועיל הרבה. ודיבר כגון לענין אמונה לאחר ההשתמשות איזה שבועות בהשקטה אז כשיאמר זה א-לי ואנוהו יהי' בחינת מראין באצבע כמו שאיתא כל זה במדרש. בפעם הראשונה לא זכינו לעמוד על תחילת דעתו של אדמו"ר זצלה"ה ואחר איזה משך זמן זיכנו השם שנית לשמוע מפי קדשו הדברים בתוספת ביאור ומאוד הזהיר לנו לעשות זה הענין.

'מאור עיניים' הרבי מטשרנוביל

פרשת כי תצא

"כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך" וגו' הנה איתא בגמרא דגיטין (ז') "שלח ליה למה עוקבא בני אדם הקמים וכו' שרטט וכתב ליה דום לה' והתחולל לו והוא יפיל אותן חללים" וכו'. הענין הוא כי מה שלפעמים מצערים בני אדם לאחד הוא מחמת הדינים שיש עליו למעלה ומתלבשים בבני אדם למטה לצער אותו כאמור על הפסוק (תהילים קי"ח, ז') ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי פירוש כי הוא לעזר מה שמתלבשים הדינים למטה בבני אדם כי מזה יוכל לראות מה שלמעלה גם כן כך רצה לומר ואני אראה למעלה בשונאי פירוש על ידי שונאים שלמטה והתקנה לזה להעלות את עצמו לבחינת עולם המחשבה ששם אין דינים כמו שכתוב (שם ה', ה') לא יגורך רע והיינו על ידי ששותק ומקבל את הבא עליו יחיל ודומם (איכה ג', כ"ו) ומעלה את מחשבתו כמו שכתוב (שם ל"ז, ז') דום לה' והתחולל וגו' פירוש שיעלה את הדומיה דהיינו המחשבה לה' ואז יפלו חללים פירוש הדינים הנופלים על ידי דביקות מחשבתו לה' וכמו שהגג הוא עיקר הבית כך המחשבה העיקר באדם וסוככת עליו, כי על ידי המחשבה נשמר האדם ויודע להתישב את עצמו כנודע לכן נקרא המחשבה בשם גג.

והנה כשאדם בונה בית מתעוררים הדינים ובפרט בחוץ לארץ כי הן מלאים כל חללי דעלמא כנודע והוא מצמצם את גבולן לכן אמרה התורה כי תבנה בית חדש ועשית הוא מלשון תיקון מעקה מלשון מעיקים, המעיקים לך תתקנם על ידי שתדבק את עצמך למעלה למקום המחשבה דהיינו לגגך כאמור ואז אם תדבק את מחשבתך בבורא ברוך הוא אז כי יפול הנופל ודרשו חז"ל שראוי ליפול כי הדינים ראויים ליפול משבעת ימי בראשית כנודע רצה לומר שיפלו הדינים ממך והבן.

'ערכי נחל'

פרשת לך לך דרוש ד'

"ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה" וגו'. הנה תחילה אמר ה' יתברך לאברהם אבינו ע"ה לך לך מארצך וגו' כמו שכתבתי לעיל שהוא להתפשט מכל לבושי הגשמיים ויהיה למעלה מהטבע, שעל ידי זה יזכה לבנים, כי ישנה הקב"ה את הטבע עבורו עיין שם. ואם אמנם הוא מעלה גדולה כשיעמוד האדם למעלה מהטבע, מכל מקום מצד אחד יש בו חסרון. והוא עם מה שפירשתי פסוקי וילך (דברים לא, טו-יח) הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה וגו' ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני וגו' ואנכי הסתר אסתיר וגו'.

ויש לדקדק מה הלא על כי וכו' דמשמע שהוא לשון קושיא, ועל זה תירץ ואנכי הסתר וגו', ואין נודע מהו הקושיא ומהו התירוץ, ובמקומו כתבנו בזה עיין שם:

ויש לבאר עם מה שאמר הכתוב (חבקוק א, יג) שהוא טהור עינים מראות רע והבט אל עמל לא תוכל, שיש לדקדק למה כפל הענין במלות שונות, דמתחילה אמר לשון ראייה ואחר כך לשון הבטה. וביארתי על פי מה שכתב בספר תולדות יעקב יוסף סוף פרשה זו על פסוק (תהילים לד, יד-טו) נצור לשונך מרע וגו' סור מרע ועשה טוב. וביאר על פי דברי הבעש"ט שאמר כי האיש אשר הוא נקי לגמרי ולא פגם כלל מעולם אפילו כל דהו אי אפשר לו לראות רע בשום אדם, או שישמע מרע שעשה שום אדם, כי לא יזמין לו ה' יתברך לראות רע או לשמוע שום רע, ולכן כשרואה האדם איזה איש שעושה רע, ידוע ידע בבירור שיש בו שמץ מנהו מאותו הדבר, אף אם הוא צדיק מכל מקום יש בו קצת מהקצת מאותו הענין, והזמין לו ה' יתברך ראייה זו או שמיעה זו בכדי שישים אל לבו לשוב ולתקן הפגם ההוא, ואז על ידי זה ישוב גם האיש ההוא העושה רע, כי הוא תלוי בו, ולסיבה זו הזמין לו ה' יתברך הראייה או השמיעה ההיא.

ולפי זה אין לאדם לדבר לשון הרע על חבריו אף שראוהו עושה עבירה, או ששמע מאיש מהימן שעשה עבירה, דהא מדראה או שמע הדבר ההוא מסתמא גם בו יש מקצת מאותו הדבר, ומוטל עליו לתקן אצלו הדבר ההוא. ועל ידי זה יתוקן גם האיש העושה הרע. וזה שאמר הכתוב נצור לשונך מרע, רצה לומר שאל תגנה ותדבר מהעושה רע רק מוטל עליך להיות סור מרע, רצה לומר שתתקן אצלך הרע ההוא, ועל ידי זה ועשה טוב, רצה לומר תגרום שגם האיש ההוא יהיה טוב וישוב מרעתו, עד כאן דבריו.

והנה לפי זה ה' יתברך שהוא תכלית הטוב אין אצלו שום רע חס ושלום, כמו שאמר הפסוק (תהילים ה, ה) לא יגורך רע, אי אפשר שיראה רע באדם, והרי זה קל וחומר מבשר ודם אשר אמרנו שאם אין בו שמץ רע אי אפשר להזדמן שיראה ברע, מכל שכן בה' יתברך. וכבר נודע שהבטה הוא מלמעלה למטה, וכמו שכתב רש"י ז"ל בפרשה זו גבי הבט נא השמימה, וראייה הוא בסמוך לו. וזה שאמר הכתוב שלפי שה' יתברך הוא טהור עינים מראות ברע, רצה לומר שאינו רואה רע בסמוך דהיינו אצלו לפי שהוא תכלית הטוב יתברך שמו, לכן והביט אל עמל לא תוכל, רצה לומר אי אפשר שיראה ברע שעושה האדם, והבן.

נמצא לפי זה שכל זמן שיש השגחת ה' יתברך על האדם אי אפשר לו שיחטא, דהא הביט אל עמל לא תוכל, לכן מוכרח על כרחך כשרואין שאדם עושה איזה עבירה על כרחך סרה מאתו תחילה ההשגחה דאם לא כן לא היה מתחיל לחטוא כלל. לפי זה יקשה איך אפשר שיעשה אדם איזה חטא, הא כל זמן שלא חטא לא נסתלק ההשגחה מאתו וכל זמן שיש עליו ההשגחה לא יחטא, ואם כן בטלה הבחירה.

ובתירוץ קושיא זו אומר אני, כיון שתשובה הוא אחד ממצוות עשה, ופירשו המפרשים דמהאי טעמא דוקא האומר אחטא ואשוב שתי פעמים אין מספיקין וכו' אבל פעם אחת מוכרח האדם שיחטא כדי שיעשה תשובה, נמצא

דפעת הראשון שחוטא האדם איננו רע בהחלט דהא על ידי זה יקיים מצות תשובה, וממילא יוכל חטא הראשון להעשות אף בהיות עדיין ההשגחה עליו, כי אף שה' יתברך טהור עינים מראות ברע, מכל מקום החטא הראשון אינו רע כאמור. וכאשר אינו עושה תשובה מיד על החטא הראשון, אז תסתלק ההשגחה עבור אותו החטא על אשר לא שב עליו ואז יוכל לחטוא עוד. וזהו שאמרו חז"ל (אבות ד, ב) עבירה, וקל להבין. וזה שאמר הכתוב וקם העם הזה וזנה וגו' והסתרתי פני וגו'. רצה לומר שיהיה סילוק ההשגחה ועל ידי זה ומצאוהו צרות רבות, רצה לומר שעל ידי סילוק ההשגחה יכשלו בעבירות הרבה ועל ידי זה יהיה להם צרות. ואמר ביום ההוא הלא על כי אין וגו'. רצה לומר שיקשו על מדות ה' יתברך ויאמרו הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. רצה לומר על ידי סילוק ההשגחה נכשלתי הרעות האלו, דאילו היה ההשגחה לא היה אפשר לי לבוא לידי חטא, ואם כן קשה מדוע היה סילוק ההשגחה קודם החטא. ועל זה אמר התירוצ' ואנכי הסתר אסתיר פני על כל הרעה אשר עשה דייקא, רצה לומר שהסתרת פנים בא על ידי החטא אשר כבר עשה בראשונה ולא שב עליו, והבן כי נכון הוא.

היוצא מזה, כי האדם אשר יש בו שמץ מרע, ועל ידי זה מזמין לו ה' יתברך שרואה או שומע ברע ומתקן אצלו הדבר ההוא, ועל ידי זה מתקן גם את האיש העושה הרע בפועל, מה שאין כן האיש אשר נתפשט מכל גשמיות עולם הזה אז אין בו שמץ רע, ואין לו חיבור כלל עם עושי רע, אז אינו יכול לתקנם. הוא הדבר אשר אמרנו שמצד אחד יש בו חסרון בצדיק אשר יצא מהטבע לגמרי, דהיינו שאין בכוחו להחזיר הרשעים למוטב, ואמנם הצדיק ההוא אשר יצא מהטבע ודאי לא יפסיד שלא להיות בכלל מזכה לחייבים, ולכן צריך להיות לו ירידה לצורך עליה, והיינו שצריך בכוונה לפרקים לירד ממדרגתו ולהתערב בעניני העולם הזה בכדי שעל ידי זה יהיה לו שייכות אצל הרשעים ויוכל להעלותם, ואם אמנם הדבר מסוכן לירד למקום התאוות וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, מכל מקום כבר הובטח מה' יתברך במאמרם ז"ל (אבות ה, יח) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וקל להבין.

ולכן אחר שכבר נתפשט אברהם אבינו ע"ה מכל הגשמיות כשאמר לו ה' יתברך לך לך וגו' הוצרך אחר כך לירד מחמת שרצה לגייר ולתקן את דורו, וכאשר ירד ברוחני הוצרך לירד בגשמי, וזה סוד ירידת מצרים שירד אברהם אבינו ע"ה, והוא מענין עולם שנה נפש, שכאשר ירד למצרים נעשה ירידה גם בנפש שירד למקום התאוות, ועל ידי זה בא לו קצת הרגש מעניני עולם הזה, ועל ידי זה היה יכול לגייר גרים. והנה אמר הכתוב (שמות לד, כד) ולא יחמוד איש את ארצו בעלותך ולראות וגו'. הענין, כי כאשר אין באדם שום הרגש מעניני עולם הזה אין שום אדם חומד מכל אשר לו, כי החמדה היא קליפיית, וכאשר האדם כבר יצא מהטבע אי אפשר לחמדה לשלוט על אשר לו, מה שאין כן בהיותו מרגיש חמדת עולם הזה דאז יוכל הרואה לחמוד את שלו. וזהו שאמר הכתוב ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה, רצה לומר שאחר שכבר אמר ה' יתברך לאברהם אבינו ע"ה לך לך ויצא מהטבע הוצרך אחר כך להיות לו ירידה לצורך עליה, וסיבב ה' יתברך שיהיה רעב בארץ ושירד למצרים, ואז בא קצת להרגש מעניני העולם הזה, ואמר לשרה הנה נא ידעתי כי אישה יפת מראה את, רצה לומר שעד עתה לא היה לי הרגשה כלל מזה, ולכן לא חמד איש את יפיך, מה שאין כן עתה הנה נא ידעתי, רצה לומר שיש לי קצת הרגשה מזה, ולכן יש חשש והיה כי יראו אותך המצרים וכו' לכן אמרי נא אחותי את, והבן היטב.

תקסד) "וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן". במדרש (בראשית רבה מג, ב) וירק מלמד שהוריקו פנים לפניו. והוא תמוה ועיין שם במפרשים. עוד במדרש (שם) חניכיו מלמד שקראן כולם אברהם. דרש חניכיו מלשון כל שום וחניכא דאית לי (גיטין לד) והוא גם כן תמוה. "ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק". פירש רש"י ז"ל לא מצינו מקום ששמו חובה אלא דן קורא חובה וכו'. ואם כן תמוה דבשני פסוקים זה אחר זה סיפר מעשה אחד, עוד קשה מה ענין חלוקת לילה). ובמדרש (שם, ג) רבי יונתן אומר הלילה נחלק מאליו, ורבנן אמרו יוצרו חלקו, אמר הקב"ה לאברהם אתה פועל עמי בחצי הלילה חייך שאני פועל עם בניך בחצי הלילה שנאמר (שמות יב, כט) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו'. (וקשה דרבי יונתן ורבנן פליגי אם מאליו נחלק אם יוצרו חלקו, ואם כן תיבת הלילה שהזכיר רבי יונתן הוא מיותר, וכדחזינן בדבדברי רבנן לא הוזכר תיבת הלילה כיון דאלילה דקרא קאי, ואינהו לא

פליגי רק אי מעצמו נחלק או לא. עוד קשה, אתה פועל עמי, מהו לשון עמי, בשלמא אני פועל עם בניך אתי שפיר, שיעשה להם טובות וניסים, אבל עמי מהו, וכי לה' פעל כל זאת, אדרבה ה' עשה לו נס. עוד קשה, אתה פועל עמי וכו' חייך וכו' אטו בשביל שעשה לו ה' נס יבטיח לו שכר על זה, אדרבה, הא חזינן (בראשית רבה מד, ד) שאברהם אבינו ע"ה היה מתירא שנתקבל כל שכרו על ידי נס הזה, רק שהבטיחו ה' כי שכרו הרבה מאד אבל איך יגיע לו שכר על זה.

מתוך ספר הליקוטים – הרמד"ו

עיקר מצבו של אדם מרוחו העומד בלב

בענין מ"ש "שמועה טובה תדשן עצם" וכן להפך "שמועה רעה תיבש גרם" נראה שהיה ראוי לומר: אכילה טובה או אכילה רעה, כי ממנה האדם שמן או רזה. אלא ודאי האמת הוא, שאין בריאותו של אדם ומשמן בשרו תלויים באכילתו ושתייתו, שהרי מי שרוחו נכאה ונפשו עגומה, אפילו יאכל כל המעדנים והמשמנים שבעולם, לא ירויח כלום, ויהיה תמיד דל וכחוש. והטעם הוא, לפי שהכל תלוי ברוח העומד בלב, שאם יקבל את אורותיו ברויח ובריבוי, אז יבא הגוף וישמח ויחזק ואפילו מרגע לרגע, כמו שהוא בענין השמועה טובה, לפי שהכל תלוי בהתפשטות האורות בלב, וממנו לאברי הגוף בלי מונע ובלי סותם. ואם הרוח נכאה ועגומה לא תקבל את האורות כי אם בצמצום ובדוחק ובצר, אז הגוף יחלה ובשרו כחש משמן אפילו מרגע לרגע, כמו שהוא בענין השמועה רעה. והראיה, ממעשה ריב"ז עם אספסיון הידוע. ולפי זה תבין ענין מ"ש החכם "מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים". שהרי העיקר הוא שהלב צריך לאכול הרבה מן האורות השייכים לו כפי מדרגתו, בלי שם דבר רע המונעם ומעכבים, כמו השמועה רעה הדאגה והעצב והחרדה והפחד, שכל אלו הם דברים המסלקים או מעכבים את האורות מן הלב, והגוף נעשה דל וכחוש, לפי שכל חיותו וקיומו מן הלב, ולא לפי ריבוי המאכל, כי טוב לאכול מעט בלב שמח מלאכול הרבה בלב עצב, ה"ד "וטוב לב משתה תמיד" ודי למבין.

עיקר הרפואה תלוי ברפואת הרוח ולא ברפואת הגוף

גם ראייה ברורה לענין אמרנו שהכל תלוי ברפואת הרוח ובבריאותו, תראה מאלה שלוי עולם סובאי יין וזוללי בשר, שריבוי אכילה ושתייה אינה מזיקה להם כלום, מפני שלבם בריא להם כאולם, והרוח השמח הוא שגובר על כל ההזיקות ומתקן כל הקלקולים. והפך לזה תראה באלו נשברי לב ואניני הדעת, שאם לא ישמרו את חקם בענין האכילה ושתייה ושאר ה' דברים הנקראים בלתי טבעיים, מיד יחלו ויחלשו. ולכן הרפואה העיקרית של אלו תלויה ברוח ולא בבשר, ואסיא דמגן ומגן שויא בלי ספק – אותו הרופא שיעסוק באלו ברפואת הגוף בלבד, ולא יעשה העיקר רפואת הרוח, לחזקו ולאמצו ולשמחו שיתרחב ויתפשט בכל הגוף וירם ראש וירוף להשלים עסקיו, כענין שאמר דוד המלך ע"ה בעת צרותיו "דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי, שהוא מובן יפה במה שפירשו. והפך לזה, הרפואה של רוב התחלואים הבאים לאלו קלי הראש השמחים תמיד ועושים כל ימיהם כחגים, בהיותם מפני הרוח

הבועט ומתפשט ומתרחב בהם יותר מדי, לפיכך רפואתם תלויה באסור את רוחם, או בדברים המעציבים, או בסמים המעצרים והקושרים את הרוח, והאופי"ו בראש כלם. כלל העולה – מה שאמרנו למעלה ש"חיי בשרים לב מרפא", והרופא החכם והחסיד טוב אשר יאחוז בזה כי הוא העיקר ורפואת הגוף טפלה לו, ואם יתנהג בזה כראוי מובטח לו שיעלו בידו מעשים של רפואות כל כך טובים ויפיו ומתוקנים, עד שיהיו דומים לנסים ונפלאות, ויאמרו הכל שמדעת קונו יש בו, כי הגה הרופאים ההולכים בחשך ומרעה אל רעה יצאו, הם אשר עוסקים ברפואת הגוף בלבד, ואינם חוששים כלום לרפואת הרוח, והחכם עיניו בראשו וכל אשר יעשה יצליח.

רוח איש- עיקר הגורם של המחלה

בענין החולאים הבאים אל בני אדם, דע כי רובם מחולי הרוח כי הוא העיקר, והגוף הוא הטפל. וכל הרופא החכם בבואו אצל החולה, יחקור על הדאגות, וישתדל להשקיט המית הרוח, או להרחיב את קמיטותו שיוכל להתפשט בכל הגוף בסדר ובשקט כראוי, כי מזה הרפואה העיקרית, כענין שנאמר "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה". ולכן ידרוש הרופא החכם, אם הדאגה על דבר המותר, יתירנה ותהיה עיקר רפואתו. ואם היא על דבר האסור, יסיחנה מדעתו של החולה בדברים טובים ובדברי נוחמים. ועיקר הכל – לא יקביל פני החולה כי אם בסבר פנים יפות, ויעשה עיקר רפואתו אל הרוח, כי בנקל יעביר רעה מן הבשר שהוא הטפל. והראיה על זה שהכל תלוי ברוח, תראה בלידת בנימין שאמרה המילדת לרחל בהקשותה בלדתה "אל תיראי כי גם זה לך בן" ועשתה בחכמה כדי שבשמחת הרוח יתפשטו הכחות אל הרחם ותלד בנקל. אבל לא הועילה, לפי שאיחרה בהסכמת הבורא, שהרי היתה גוססת. וזהו ענין הסמיכות "אל תיראי כי גם זה לך בן" ותכף סמיך ליה "ויהי בצאת נפשה כי מתה", כלומר המילדת עשתה בחכמה, אבל לא הועילה לפי שהיה "בצאת נפשה". גם תראה הענין עצמו בכלתו של עלי שהיה שם האיחור של הבשורה טובה בהסכמת הבורא, כי נגזרה עליה מיתה, כענין שנאמר "ובעת מותה ותדברנה הנצבות עליה אל תיראי כי בן ילדת" אבל מפני האיחור לא הועילו כלום ולא ענתה ולא שתה לבה.

ואם כן הרופא כשבא אצל החולה ישאל ז' חקירות: א' – מה יש לו, ב' – ועל מה יש לו, ג' – הזמן שיש לו, ד' – אם עושה צרכיו כראוי, ה' – מה מאכלו, ו' – מה מלאכתו, ז' – ומה דאגתו – ואחרון אחרון חביב, כי על ידי זה בלבד יש לרפאות חולאים קשים ורעים, ישמע חכם מוסף לקח ונבון תחבולות יקנה.

'פרי חכם' הרב יהודה לייב אשל"ג

ששים רבוא נשמות

אמרו, שיש ששים רבוא נשמות, וכל נשמה מתחלקת לכמה ניצוצין. וצריך להבין, איך אפשר שהרוחני יתחלק, כי מתחילה לא נבראה רק נשמה אחת - נשמת אדה"ר. ולענ"ד, שבאמת אין בעולם יותר מנשמה אחת, כמ"ש, (בראשית ב ז) "ויפח באפיו נשמת חיים". ואותה נשמה מצויה בכל בני ישראל, אצל כל אחד ואחד בשלמות, כמו אצל אדה"ר. כי הרוחני לא יבא בחיתוכים וחילוקים, שזה דווקא מגדרי הגשמיים. אלא מה שאמר שיש ששים רבוא נשמות וניצוצי נשמות, נראה שזה מתחלק בכח גופו של כל אחד ואחד. דהיינו, בתחילה הגוף חוצץ ומונע זוהר הנשמה ממנו מכל וכל, ובכח התורה והמצווה נזדכך הגוף, ולפי המדה שנזדכך, באותו השיעור מאירה הנשמה כללית עליו.

לכן נעשה בערך הגוף הגשמי ב' בחינות. בחינה א', שמרגיש את נשמתו לפרט מיוחד, ואינו מבין כי זהו כלל ישראל, וזה באמת פגם, לכן גורם ביחד עם הנ"ל. בחינה ב', שאינו מאיר עליו באמת אור נשמת ישראל בכללות כח הארתה, אלא בחלק הימנה, פירוש, לפי המדה והשיעור שזיכך את עצמו, בבחינת השבתו אל הכלל. והסימן אם נתתקן הגוף בשלמות, בשעה שמרגיש שנשמתו נמצאת בכל כלל ישראל, בכל אחד ואחד מהם, ולכן אינו מרגיש ג"כ את עצמו לבחינת פרט, כי זה תלוי בזה, ואז הוא תמים בלי מום, ושופע עליו באמת הנשמה בכל כחה, כמו שהופיעה באדה"ר, בסוד, "מאן דנפח מתוכו נפח".

וז"ע ג' זמנים לאדם. א'. בחינת ניצוץ מנשמה, סוד הפעולה בדרך התנוצצות, בסוד שרי ואסר. ב'. בחינת נשמה פרטית, חלק אחד מששים רבוא, ונשלם בסוד הקביעות, אבל פגמו עמו. דהיינו, שגופו אינו יכול לקבל בחינת כללות הנשמה, ומרגיש את עצמו לפרטיות, שזה עדיין מסבב לו הרבה יסורים של אהבה. ואח"כ מתקרב לשלימות, סוד הנשמה כלליות כנ"ל, כי כבר נזדכך הגוף וכולו קדש להוי' ואינו עושה שום שיעורים ומסכים ונכלל כולו בכלל ישראל. איתא, "ואפילו גברא חדא אי יתקרב קמי מארי' בתיובתא שלימתא מיד ייתי מלכא משיחא". ונראה פירוש, דהנה אמרו, (שהש"ר פ"א, ועוד) "שקול משה כנגד ששים רבוא". וצריך להבין, כי לפי זה נמצא ב' פעמים ששים רבוא נשמות, נשמת משה, ונשמות ישראל.

והאמת נראה כנ"ל, שלא נמצא יותר מנשמה אחת, שנודע לפי שערים של כל נפש ונפש שמזדככת ומטהרת א"ע מזהמתה. לכן בהתקן כל הנפשות, ימשיכו אליהם כל בחינת הנשמה העליונה של אצילות לכל נפש ונפש, כי הרוחני אינו מתחלק, ואז, (זכריה יד ט) "והיה הוי' למלך על כל הארץ". לכן בעוד שחסר נפש אחת משלימות הטהרה, תחסר המשכת קדושה זו בכל נפש ונפש מישראל. וגם בהיטהר נפש אחת מישראל עצמה מכל זוהמתה, אז תמשיך אליה כל בחינת הנשמה דאצילות, ואגבה יתוקנו כל נפשות דורה, וז"ע שתלוי זה בזה הרבה כמ"ש, (סנהדרין יא.) "ראוי היה שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכך".

ותוכן הדברים מפלאי תמים דעים, שאותה הנשמה שזכתה להיטהר, מיד היא מתאמצת לעלות חן הדור ולבקש עליהם, עד שמעלה כל הדור שלה למעלתה. וז"ס, "שקול משה כנגד ששים רבוא". כי כיון שהיה רועה נאמן שלהם, על-כן היה לו אותה הקדושה שראויה לכל הדור, והבן. ובאמת, בכל פרט ופרט נמצא כל הכלל, מפני שבאחרית, סוף כל סוף, יתאחדו כל הנפשות לבחינה אחת, בסוד, תשובתם לשורשם הרוחניים, לכן כל מה מהנסים והנפלאות וכל בחינות המסעות שעברו על כל העולם בשית אלפי שני, צריכים לעבור על כל נפש פרטית, והנפש הטובה, שואבת אליה מכל בחינות הקדושה שלפניה ולאחריה, והנפש הרעה להפך.

וסוד העתים המתחלפים עליו, הוא בחינת דורות, אלא שכל דור ודור מתנהג כפי השופט שלו, סוד השכל השופטו, לפי שמקבלת מהקדושה בזמן ההוא.

לכן כל נפש מוכן לשאוב בתוכו נשמת משה, אהרן, שמואל, דוד ושלמה, דהיינו, בבחינת זמנים העוברים עליו, ביציאת מצרים וקבלת התורה, נשמת משה רע"ה מתגלית עליו. ובשבע שכבשו, נשמת יהושע. ובבנין המקדש, נשמת שלמה המלך, והבן.

ואין הכונה על פרטי נשמות הנ"ל, אלא לפי הכלל שאמרנו שהרוחני אינו מתחלק, ומיד שזוכה לבחינת נשמה, זוכה לנשמת כלל ישראל, אלא לפי מקום וערך הטהרה שלו, ולכן בזמנים שזוכה לנפלאות הנ"ל, אז הוא מקבל לתוכו שפעת הנשמה באותה הגילוי, לכן שם בעל הגילוי עליו ממש.

ואמרו, (שבת סז. ב"מ קיג:) "כל ישראל בני מלכים הם". (ירושלמי הוריות ג ה) "ומלך שמת כל ישראל ראויים למלכות". וז"ס גדול, דהנה בכל הדורות שקדמו, שהמה רק הכנה לבחינת מלכות, היו צריכים כלים מיוחדים להמשכת השופטים שלהם, כמו נשמת משה ושמאל וכו'. אבל סוד התכלית האחרון תלוי בכלל ישראל, כי בהחסר חלק קטן מניצוץ קטן, לא יוכל להתגלות הקץ, וע"כ כל ישראל ראויים למלכות, כי הכל שווים בבחינה זו האמיתית, ולכן אין שום כלי מיוחד להמשכת השלימות הזה, אלא כל מי שמזכך, ומטהר את נפשו להיות ראוי להמשיך גילוי המלכות לעולם, יהיה נקרא דוד המלך ממש. וזה סוד (ר"ה כה). "דוד מלך ישראל חי וקים", כי לא מת כלל, וכלי שלו נמצא בכל נפש ונפש מישראל, מה שאין כן נשמת משה שאינה אלא בתלמידי חכמים שבדור וכן נביאים וכהנים וכו'.

וזה סוד (ירושלמי הוריות ג ה) "מלך שמת כל ישראל ראויין למלכות". והבן. וזה סוד, מוציא את הרבים ידי חובתן והבן מאד.

וזה ענין, (סוטה מט:) "בעקבות משיחא חוצפא יסגא". (ישעיהו ג ה) "ואיש ברעהו ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד". פירוש שנער גם נקלה ירהיב בנפשו עוז, להמשיך מלכותו לעולם, כאילו היה מזקנים שבדור ונכבדי הדור.

כי גם הנקלה, דהיינו, בעל נפש נמוכה ושפלה באמת בשורשו, אם יכוון לבבו ויטהר מעשיו להיות רצוים, יזכה להמשיך בנפשו כלל הנשמה של עם קדוש, עם כל הנפלאות שטעמו עם קדוש עד היום הזה, כי כולם לא היו אלא הכנה לשלימות הזה, לכן מוכרח גם אותו הנפש הפרטי לטעום הכל, וקונה עולמו בשעה אחת, מפני סגולת הדור ההוא להמשיך כתר מלכותו ית' שכולל הכל, (ברכות סד. ב"ב קמה:) והכל צריכין למרי דחטי וכל פרט ופרט חייבין בו. והבן.

וזה שאמרו, ואפילו גברא חדא אי יזכי למיתב בתיובתא שלימתא מיד ייתי מלכא משיחא, פירוש, יהיה מי שיהיה, אפילו אם אדם אחד שבדור יזכה להמשיך בעצמו אותו הנשמה, יוכל לזכות כל בני דורו, כי כל המחויב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן, ויוכל להרבות בתפילה ולעמוד בפרץ לפניו, עד שיזכה בעד כל דורו.

מה שאין כן בשאר מיני גאולות, שהיו רק בבחינת הכנה, לא היו שייכים לכל פרט ופרט, למשל נתינת התורה היתה שייכת דוקא לדור המדבר ומשה רבם, וכל דור אחר אפילו היו זכים ביתר שאת, לא היו ממשיכים בחינה זו, וכן אדם אחר חוץ ממשה, כי זה תלוי בזה.

אבל בחינת משיח מוכן לכל דור ודור, ומחמת זה מוכן ג"כ לכל פרט ופרט, להיות הממשיך בחינת משיח, בסוד, כל המחויב בדבר כנ"ל.

והטעם כי ענין משיחות, הוא תיקון הכלים, וציור כל הכלים שווים, כי כל החילוק בהם, הוא רק בחב"ד שלהם, למדות שלהם, ולכן מהשר הרואה פני המלך עד היושב אחר הרחים, כולם משרתים שווים בזה להחזיר העטרה ליושנה, ובזה לא נמצא כל דרגות בין אחד לחברו.

שערי קדושה ר' חיים ויטאל

חלק א' שער א'

נודע אל בעלי מדע, כי גוף האדם איננו האדם עצמו מצד הגוף כי זה נקרא בשר האדם, כמו שכתוב (איוב י' י"א) "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשוכנני", ועוד כתיב (שמות ל' ל"ב) על בשר אדם לא ייסך וגו', נמצא האדם הוא הפנימיות, אבל הגוף הוא ענין לבוש אחד תתלבש בו נפש השכלית אשר היא האדם עצמו בעודו בעולם הזה, ואחר הפטירה יופשט מעליו הלבוש הזה ויתלבש בלבוש זך ונקי רוחני, וכמו שכתוב (זכריה ג' ד') "הסירו הבגדים הצואים" וגו' והלבש אותך מחלצות, הוא הנקרא חלוקא דרבנן. וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף, כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית דיוקן הנפש, ברמ"ח אברים ולהם שס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ"ח איברים רוחניים ושס"ה גידים ויתלבשו תוך רמ"ח איברים ושס"ה גידים של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרזן ביד החוצב בו. והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם, עין רואה ואוזן שומעת וכל, ובהסתלק הנפש חשכו הרואות בארובות ונתבטלו כל החושים מרמ"ח אברים. ועל דרך זה שס"ה גידים רוחניים של הנפש מתלבשין תוך שס"ה גידים שבגוף וממשיכין מזון הגופני שהוא הדם אל רמ"ח איברי הגוף עם מזון הרוחני פנימי בתוכו לפרנס רמ"ח איברי הנפש, ואחר הפטירה אין שום חיות נשפע, וגידו הגוף גם כן מתפרקין ומתקבין כמו רמ"ח האיברים והיו כלא היו. נמצא כי האדם בעצמו איננו כי אם הנפש השכלית אשר

מתלבשת בגוף הנקרא לבוש שלה בעולם הזה. ודע כי אחר שחטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת טוב ורע, חוברו נפשו וגופו גם הם כל אחד מטוב ורע, וזו היא ענין זוהמת הנחש שהטיל בחוה ובאדם, ועל ידי הרע והזהמא שהטיל בהם גרמו להם חלאים ונגעים ומיתה לנפשם ולגופם, וזהו שכתוב (בראשית ב' י"ז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות, מיתת הנפש ומיתת הגוף. ונבאר מה ענין הטוב והרע שנתערב בהם, ועיין מה שנכתוב לקמן בחלק ג' שער שני ושלישי ותבין מה שאנו כותבין בשער הזה. הנה כאשר חטא בעץ הדעת טוב ורע, גרם תערובת הזה בכל העולמות ואין לך דבר שאינו כלול מטוב ורע.

ונמצא כי גוף האדם הנוצר מארבעה היסודות התחתונים, והנה הם כלולים טוב ורע, וגוף האדם נוצר מן הטוב שבארבעה יסודות - אש, רוח, מים, עפר, אמנם מן הרע שבהם נוצרו בגוף ארבע מרות שהם - הלבנה, והשחורה, והאדומה, והירוקה. וכאשר תתגבר איזה מהם מבחינת הרע שבהן, על בחינת הטוב שבהן, באים חלאים ונגעים על האדם, ואם תתגבר ביותר תמית לגוף האדם וכבר נתבאר כי בכל העולמות היה עירוב טוב ורע, ונמצא כי גם בנפש האדם היה כן, כי הלא חוצבה מן ארבע יסודות רוחניים שמהם נוצרו כל העליונים והם ארבע אותיות שם הוי"ה ברוך הוא, ועל זה נאמר (יחזקאל ל"ז ט') "מארבע רוחות בואי הרוח" וגו', וזו הנקרא נפש האדם עצמו מצד הטוב. והנה גם את זה לעומת זה עשה האלהים, והוא הנקרא - אדם בליעל, כולל ארבעה אבות נזיקין, וארבעה מראות נגעים, מן ארבעה יסודות הרעים ומשם נמשכה נפש רעה אל האדם הנקרא יצר הרע, וכשתתגבר נפש זו על נפש הטובה יבואו אליה נזקין ונגעים וחלאי הנפש, ואם תתגבר יותר תמיתנו. והנה נפש הטהורה שהיא הפרי כלולה מתרי"ג אברים וגידים, מתלבשת תוך תרי"ג אברים וגידין של נפש הטמאה הנקראת קליפת הפרי, ושתייהן יחד מתלבשות בתרי"ג אברים וגידים של הגוף, ונמצאו איברי נפש הטהורה תוך איברי נפש הרעה, ואברי נפש הרעה תוך איברי הגוף.

בית שער הכונות פירוש אור פשוט

אמנם ע"י חטא של עץ הדעת, נפלו ממנו עוד ב' בחינות לקליפות שהם: נשמה, גוף, כנ"ל בדיבור הסמוך. והנה בחינת נשמה, שהוא העצמות והאורות שבו, לא נפלו לקליפות אלא רק שנסתלקו לשורשם, כי אין ירידה ונפילה שייך באורות כנודע. אמנם הגוף שהם בחינת כלים המלבישים את העצמות הנקראות נשמה, הם נפלו ממש תוך הקליפות, ונתערבו עמהם כמו הלבוש והיכל, דהיינו הדומם וצומח שמקודם לכן, כנ"ל. ונמצא שנתוסף עתה בהתערבות של הקליפות רק בחינת הגוף לבד, אשר מקודם החטא היה כולו טוב ונברר לגמרי, ועתה נתערב בהקליפות ונעשה גם בחינת הגוף שהוא הכלים של כל המדרגות, בבחינת טוב ורע. וזה הגוף נקרא עתה קליפות נוגה, שפירושו בלתי נברר, והוא בחינת נפש הבהמית שבאדם, שפירושו, בחינת החיה שבאדם, שהם ד' יסודות שבגוף עצמו, כי יש באדם נפש רוחני הנמשך לו מאופנים, והוא בחינת אור, שאין ענין נפילה לקליפות נוגה באורות כנ"ל, ואין בה ענין טוב ורע. אלא רק בבחינת הבהמיות שבאדם, דהיינו חלק החיה שבו, שיש גם כן בכל מיני בעלי החי שבעולם, זהו הנקרא באדם נפש הבהמית, והוא הנקרא קליפות נוגה שנתערבה בקליפות ויש בה טוב ורע, ובה כל ההבחן אשר קודם חטאו של אדם הראשון, היתה כולה טוב בלי רע כלל, ורק אחר החטא נעשה לקליפת נוגה טוב ורע ובה תבין גם כן שנפש הבהמית שבאדם, עם כל בחינות בעלי החי שבעולם, נחשבים לבחינה אחת, וכמו גוף האדם כן יתר בעלי החי, דהיינו הבהמות הטהורות, הם מקליפת נוגה טוב ורע. כי שניהם בחינה אחת כמבואר. אלא נוסף על האדם בעלי החי, שיש לו בחינת נשמה, הנקרא מדבר, שהם הנר"ן (נפש רוח נשמה) שראוי להמשיך, ע"כ עליו מוטל הבירור של נפש הבהמה עצמו, וכן של כל בעלי החי, כי בהיותו מעלה מ"ן (מיין נוקבין) מבחינת נשמה שבו, לזו"ן דאצילות (זעיר אנפין ונוקבא דאצילות), ונעשה שם הזווג והורדת מ"ד (מיין דכורין) על המ"ן שהעלה, הנה לפי שיעור קומת הזווג שיצא' על המ"ן שהעלה, הנקרא נר"ן, כן הוא מברר מנפש הבהמית שלו, שהם נעשו כלים המלבישים לאותה הקומה דנר"ן שיצאה בשבילו בזו"ן, כנ"ל.

שערי קדושה

שער שני

בפגם הנמשך על ידי מדות מגונות.

והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודות הכלולה מארבע בחינות, הדומם והצומח והבהמית והמדברת. כי גם הן מורכבות מטוב ורע. והנה בנפש הזה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית אשר בה תלוין תרי"ג מצות התורה כנזכר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עצמו בסוד (ויקרא י"ז י"ד) כי נפש כל בשר דמ"ו בנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאוד מאוד:

ואמנם כמו שארבעה יסודות גופניים הם שרשים שמהם נוצרו התרי"ג איברי הגוף, כמו כן נפשות הארבעה יסודות האלו הם יסודות לכל מדות טובות ורעות אשר באמצעותם יקיימו או יתבטלו התורה והמצות שהם תרי"ג מארבע אותיות הוי"ה כנזכר לעיל.

וזה ענינם כבר נתבאר כי כל אשר עשה האלוקים כלול מטוב ורע זה לעומת זה, והנה כמו שבארבעה היסודות הגופניים הנקרא חומר היסודות מורכב מטוב ורע ומשם באים כוחות קיום הגוף או תחלואיו שהם ארבע מרות, מרה לבנה מרה ירוקה מרה שחורה מרה אדומה, כמו כן בנפשות הנקראות צורות, הארבעה יסודות הם על דרך

זה טוב ורע, ומהם נמשך בריאות הנפש היסודית שבאדם שהם מדות הטובות, או תחלואיה שהם מדות הרעות הנמשכות מארבע קליפות טמאות שבנפש.

ונחזור בביאור ארבעה היסודות שיש אל קנין המדות. דע כי כל המדות הרעות מושרשות בארבע מדרגות נפש היסודית מצד הרע והקליפה אשר בה, ולכן כל המדות רעות נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטם:

יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח להיותו היסוד הקל וגבוה מכולם. ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושים רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הם. ותולדותיה שלש. הקפדנות בלבו כי לולא הגאווה לא היה מקפיד בלבו, כענין שבארנו בענין הכעס ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות. והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן:

יסוד הרוח ממנו נמשך דבור הנקרא שיחה בטלה לדברים שאין בהם צורך כלל או נפשיי או גופניי. ותולדותיו ארבעה. והן, לדבר חנף, ושקרים, ולשון הרע, ולגלות שבחיו לבריות להתגדל בפניהם:

יסוד המים ממנו תאות התענוגים כי כן המים מצמיחים כל מיני תענוג, ותולדותיה שתיים. החמדה, לגזול ממון חברו ואשתו וכל אשר לו להתענג בהן. והקנאה, כי יקנא בחברו, אשר לו ממון רב וכיוצא להתענג בו:

יסוד העפר ממנו מדת העצבות בכל פרטיו, ותולדותה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות מפני עצבוננו על השגת קניני הבלי העולם הזה, או על היסורין הבאים עליו ואינו שמח בחלקו בשום דבר, גם עינו לא תשבע עושר: נמצא כי אבות כל המדות הרעות הם ארבעה, הגאווה והכעס הנכלל ומתדבק עמה, והשיחה בטילה, ותאוות התענוגים, והעצבון, וארבעתם נמשכות מארבע קליפות היצר הרע שבנפש היסודית. והפכם הם ארבע מדות טובות נמשכות מארבעה יסודות הטוב שבנפש היסודית. והם, הענוה שהיא תכלית השפלות ומתרחק מכל מיני כעס הבא על ידי גאווה. והשתיקה כאלם לא יפתח פיו לבד בעסק תורה ומצוות או בהכרחי לקיום הגוף ולצורך כבוד הבריות, והמיאוס בכל תענוגי הגוף ומותריו המוכרחים. והשמחה התדירית בחלקו, כי כל דעבדין מן שמיא לטב.

תפילה להמתקת הדינים מרבי ישראל הבעל שם טוב זי"ע

"אני מאמין באמונה שלימה שזה הצער והיסורים שבא לי הוא בהשגחה פרטית מעם השם יתברך והנני מקבל עלי באהבה, וכל זה בא לי מסיבת עוונותי הרבים וצדיק אתה ד' על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי. ויהי רצון שיהיו כל אלו היסורים לכפרה לעוונותי הרבים, והנה מצד הדין הייתי צריך לפרט על עוונותי הרבים, והנה מצד הדין הייתי צריך לפרט ולשוב ולהתוודות על החטא והעוון שבסיבתם בא לי אלו היסורים אבל גלוי וידוע לפניך שאין איתי יודע עד מה.

ולכן יהי רצון מלפניך אבי שבשמים שתמחק ותשרש החטא והעוון והפשע שגרמו לי אלו היסורים, וימתקו כל הדינים מעלי ומעל כל בני ישראל ויתהפכו גל הצירופים לטובה וימשך חסדים טובים ומגולים לנו ולכל בית ישראל עד עולם אמן כן יהי רצון".

והוסיף רבינו בעל "שומר אמונים" זי"ע בספרו: "ואם יאמר זה הנוסח, אז נמחקים ממנו בעז"ה כל הדינים, ויתהפכו כל היסורים לטובה, ויהיו היסורים כפרה על עוונותיו, בפרט אם ירגיל עצמו לומר זאת גם על כל דבר קטן.

אז אין שיעור לגודל נחת רוח לגרום לד' בזה, ושמחה בכל העולמות, כי דרכו של אלוהינו לנסות את האדם באמונתו, ואם מתחזק באמונת ד' אז אם נגזרה עליו גזירה חס ושלום, נמתק הדין מעליו".